
Αντιγόνη: το ερώτημα

Τόμ. 5, Αρ. 9-10 (2025)

Αντιγόνη: το ερώτημα, Ιανουάριος - Δεκέμβριος 2025

**Η ιχνηλάτηση των «εγκλημάτων των ισχυρών»
υπό το πρίσμα της αρχής της ισότητας όλων
ενώπιον του νόμου: Ένα οξύμωρο σχήμα**

Ειρήνη Ευθυμοπούλου Υπαλ. ΑΑΔΕ, ΜΑ ΕΑΠ

doi: [10.12681/antig.44196](https://doi.org/10.12681/antig.44196)

Copyright © 2026, Αντιγόνη: το ερώτημα

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά-Μη Εμπορική Χρήση 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Η ιχνηλάτηση των «εγκλημάτων των ισχυρών» υπό το πρίσμα της αρχής της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου: Ένα οξύμωρο σχήμα

Ειρήνη Ευθυμοπούλου,
Εφοριακός, Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ)
Msc. - Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της διαφθοράς,
του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος, ΕΑΠ

Tracing the crimes of the powerful in the light of the principle of equality of all before the law: An oxymoron scheme

Eirini Eftymopoulou
MA - Criminological and Penal Law Perspectives on Corruption, Economic and Organized Crime, HOU
Tax Officer, Independent Public Revenue Authority (AADE),

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια απόπειρα ιχνηλάτισης της εγκληματικότητας των «ισχυρών» μέσα από το πρίσμα της αρχής της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου. Στόχος της είναι να πλησιάσει όσο το δυνατό περισσότερο στην απάντηση ενός καιρίου ερωτήματος: «*Είναι τελικά όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου;*». Ποιοι είναι οι καθοριστικοί παράγοντες και οι παράμετροι που συνομολογούν και μετατρέπουν την ισότητα σε ανισότητα, την ίση μεταχείριση σε διακριτική μεταχείριση, την ορθή απονομή δικαιοσύνης σε μια επιλεκτική διαδικασία και μια διαδικασία φιλτραρίσματος; Με οδηγό μας την εγκληματολογική θεωρία θα αναδείξουμε ένα *οξύμωρο σχήμα*, αυτό ενός μεροληπτικού, επιλεκτικού και με άνισους όρους τρόπου αντιμετώπισης των *εγκλημάτων των ισχυρών*. Στην απόπειρα της μελέτης αυτής να κατανοηθεί σε βάθος το εύρος της επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού μέσω των φορέων του θα συνδράμει η τεκμηρίωση του οξύμωρου αυτού σχήματος μέσα από τη χρήση υποδειγματικών υποθέσεων στο πλαίσιο της ελληνικής πραγματικότητας κατά τον 20ο και 21ο αιώνα.

Abstract

The present study is an attempt to trace the criminality of the "powerful" examined through the prism of the principle of equality of all before the law. Its goal is to get as close as possible to the answer to a key question: "*Is everyone equal before the law?*". What are the determinants and the parameters that concur and transform equality into inequality, equal treatment into discrimination, fair administration of justice into a selective and filtering process? With criminological theory as our guide, we will highlight an oxymoronic formation, a biased, selective and unequal way of dealing with *crimes of the powerful*. The attempt of this study to understand in depth the scope of selectivity of the criminal repressive mechanism through its agencies will contribute to the documentation of the oxymoron of this formation

through the use of exemplary cases in the context of Greek reality, during the 20th and 21st centuries.

1. Η επιλεκτικότητα και ποινικοκοκατασταλτικό σύστημα

1.1. Ποινική επιλεκτικότητα και «ισχυροί πρωταγωνιστές»

Μια προσπάθεια επισκόπησης των επιμέρους διαστάσεων των εγκλημάτων των ισχυρών υπό το πρίσμα της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της «ισότητας όλων ενώπιον του νόμου», μας φέρνει αντιμέτωπους με το ζήτημα της επιλεκτικότητας τόσο σε επίπεδο διαδικασιών εγκληματοποίησης όσο και σε επίπεδο δράσης των θεσμών του ποινικοκατασταλτικού συστήματος.

Ως γνωστόν, μέσα από τη σύνδεση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων με το έγκλημα υποστηρίχθηκε ότι υπάρχει μια *κοινωνική υπο-τάξη* που καθοδηγείται από εγκληματικά κίνητρα μη πηγάζοντα από τη δημιουργηθείσα από το ευρύτερο περιβάλλον και την κοινωνική «αποστέρηση», αλλά από την «εξαχρείωση» της σε κοινωνικό-ηθικό επίπεδο (Βιδάλη, 2017: 63). Αυτή η τάση που βρήκε απήχηση οδήγησε στην *εγκληματοποίηση της κοινωνικής πολιτικής* και στην *στρατιωτικοποίηση του κοινωνικού προβλήματος*, αφού οι διαπιστωμένες ανισότητες, συμβάλλουν καθοριστικά στην επιλεκτική στάση του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, αποτελώντας συνάμα *καθοδηγητικά κριτήρια διακριτικής μεταχείρισης* από τους επίσημους λειτουργούς του συστήματος αυτού (Βιδάλη, 2017: 59-64).

Κρίσιμη λειτουργία για τη σε βάθος κατανόηση της επιλεκτικότητας των θεσμών απονομής δικαιοσύνης, είναι αυτή της *διακριτικής ευχέρειας*, η οποία εκ του νόμου εκχωρείται στους λειτουργούς και επαγγελματίες του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού κατά την άσκηση της αποστολής τους. Η κακή χρήση της λειτουργίας αυτής συνιστά μεταξύ άλλων έγκλημα κατάχρησης εξουσίας (Βιδάλη, 2017: 62). Τα καίρια ερωτήματα λοιπόν που γεννώνται είναι το *κατά πόσο εφαρμόζεται η «ιδέα» της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου και το αν είναι τελικά όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου.*

Η κριτική εγκληματολογία αναδεικνύει την *προκλητική πραγματικότητα* όπου η θέσπιση και η εφαρμογή των νόμων συχνά εξυπηρετούν τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, με αποτέλεσμα την αδικαιολόγητη επιβάρυνση των κοινωνιών που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Οι αρχές που ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο - η αστυνομία, οι δικαστικές και εισαγγελικές αρχές, καθώς και το σωφρονιστικό σύστημα - εμφανίζονται να ασκούν τις αρμοδιότητές τους με την προκατάληψη πως οι οικονομικά αδύναμοι και οι κοινωνικά αποκλεισμένοι αποτελούν πηγή κοινωνικής αναταραχής, επιβάλλοντας άκρως αυστηρές κυρώσεις εις βάρος τους. Αντίθετα, «παραμελώντας» την αρχή της ισότητας και της δίκαιης μεταχείρισης, αυτές οι αρχές εκδηλώνουν ανοχή, συγκάλυψη και ατιμωρησία έναντι των παραβάσεων που διαπράττουν οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες, δημιουργώντας ένα «ανιστοτικό» και ανεπαρκώς εφαρμοσμένο νομικό πλαίσιο (Κουράκης, 2017: 231-250).

Έτσι, η έρευνα γύρω από τη διαδικασία εγκληματοποίησης έχει αναδείξει ότι η ιδεολογία *περί ισότητας απέναντι στον νόμο* δεν αντανακλά πάντα την

πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, η διαδικασία της εγκληματοποίησης περιλαμβάνει δύο στάδια: α) την πρωτογενή εγκληματοποίηση κατά την οποία παράγονται οι νομικοί κανόνες και β) τη δευτερογενή εγκληματοποίηση κατά την οποία εφαρμόζεται η ποινική νομοθεσία. Αμφότερα τα στάδια χαρακτηρίζονται από μεροληπτικότητα, αφού μέσω διαδοχικών φιλτραρισμάτων στο μεν πρώτο στάδιο ποινικοποιούνται οι πράξεις με την υψηλότερη θεατότητα, ήτοι οι πράξεις των ευάλωτων και περιθωριοποιημένων, στο δε δεύτερο στάδιο οι διωκτικές αρχές, οι εισαγγελείς και δικαστές και τα σωφρονιστικά καταστήματα μεροληπτούν σε βάρος των ασθενέστερων (Αλοσκόφης, 2021: 20, 21). Μέσα από την προαναφερθείσα διαδικασία αναδεικνύεται εμφατικά η επιλεκτικότητα των εκπροσώπων του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού και οι ανισότητες στην μεταχείριση των πολιτών κατά την απονομή της δικαιοσύνης. Επίσης, η αντίδραση του ποινικού συστήματος δεν εξαρτάται από την κοινωνική βλάβη που προκαλείται ή τη σοβαρότητα των παραβάσεων του νόμου, αφού κατά το πρωτογενές στάδιο ξετυλίγεται ένα *καθεστώς ανισότητας βάσει νόμου* και αντίστοιχα κατά το δευτερογενές στάδιο παρατηρείται *επιλεκτική επιβολή του νόμου και ανισότητα απέναντι στο νόμο* (Αλοσκόφης, 2021· Weis, 2017 : 6-10).

Στο πλαίσιο της θεωρίας της «ετικέτας» ή του «χαρακτηρισμού», η προσωπική ταυτότητα και η κοινωνική θέση του εγκληματία διαμορφώνονται υπό την επίδραση του επίσημου (θεσμικές αρχές, νομικό σύστημα) και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου (ΜΜΕ, θρησκεία, εκπαίδευση), που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται και αντιδρά στην εγκληματική συμπεριφορά και επίσης τον τρόπο που ο εγκληματίας αντιμετωπίζεται και αναγνωρίζεται (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 196). Με αφετηρία τις παραπάνω βασικές θέσεις σε συνδυασμό με την διαπίστωση ότι οι χαμηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις υπερεκπροσωπούνται στις επίσημες στατιστικές για την εγκληματικότητα συμπεραίνουμε ότι ο εγκληματίας διαμορφώνεται ως ένας κοινωνικά καθορισμένος ρόλος, ο οποίος ενσωματώνει τις επιπτώσεις των κοινωνικών προσδοκιών και των πρακτικών ελέγχου στην κοινωνική δομή (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 196).

Ωστόσο, στη θεωρία του χαρακτηρισμού ως «προϊόν» των συμβολών και των παραδοχών των θεωριών της συμβολικής αλληλεπίδρασης, ασκείται έντονη κριτική αφού με το να αρνείται κάθε τι οντολογικής φύσης στην εγκληματική συμπεριφορά, καταλήγει να απορρίπτει τη σημασία που έχει η κοινωνική, πολιτική και οικονομική συνισταμένη στην μελέτη και ανάλυση της (Χουλιάρας, 2012: 863). Την αδυναμία της ως άνω θεωρίας, να δώσει τη δέουσα σημασία στη διαδικασία εγκληματοποίησης, γεγονός που αποτελεί βάση για την άσκηση έντονης κριτικής, καλύπτουν οι συγκρουσιακές θεωρίες για το έγκλημα με εκπροσώπους τους G. Vold, A. Turk, R. Quinney και W. Chambliss. Σημείο εκκίνησης για τις θεωρίες αυτές είναι ότι η διαδικασία εγκληματοποίησης, συμβαίνει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες αλλά συνάμα και για συγκεκριμένους σκοπούς. Στο σύνολό τους οι θεωρίες αυτές αντιλαμβάνονται την κοινωνία μέσα από το πρίσμα της σύγκρουσης ως ένα δυναμικό μόρφωμα που μεταβάλλεται διαρκώς. Η μεταβολή αυτή πηγάζει από την ίδια τη σύγκρουση μεταξύ των τάξεων και σε αυτήν την «πάλη» ο ρυθμιστικός παράγων είναι ο καταναγκασμός, που εγγυάται και εξασφαλίζει την απαιτούμενη εξισορρόπηση των δυνάμεων (Χουλιάρας, 2012: 861-863, 881). Τον ρόλο του ρυθμιστή αναλαμβάνει ο

ποινικός νόμος ως ένα νομιμοποιημένο μέσο καταναγκασμού. Ο ποινικός νόμος είναι αρκετά «ενεργητικό» ως εργαλείο στα χέρια των ισχυρών κοινωνικά ομάδων, προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων σε βάρος των αδυνάτων. Με το «εργαλείο» αυτό οι ισχυροί κατορθώνουν να ελέγξουν περαιτέρω την παραγωγή των νόμων και να διατηρήσουν και αυξήσουν την ήδη ισχυρή εξουσία τους (Χουλιάρας, 2012: 861-863, 881). Η επιρροή που ασκείται από τις ισχυρές ομάδες συμφερόντων στη διαμόρφωση του περιεχομένου του νόμου, παρέχει πεδίο για την εργαλειακή *λειτουργία του νόμου* ο οποίος έτσι χρησιμοποιείται ως μέσο για την επίτευξη των σκοπών των ισχυρών και έτσι η νομοθετική παραγωγή παύει να ενσαρκώνει φιλοδοξίες προς το δημόσιο καλό. Αυτό είναι που οι S. Mackenzie και P. Green (2008: 139-141) ονομάζουν *προνομοθετική παρέμβαση*: πρόκειται για τη νομιμοποιημένη χειραγώγηση, η αποδυνάμωση, η ανατροπή των ρυθμιστικών προσπαθειών και η εξουδετέρωση των νόμων από τους “ισχυρούς” εγκληματίες προς την προστασία αφενός του εαυτού τους και αφετέρου των δικών τους συμφερόντων.

Επιστρέφοντας στις προαναφερθείσες συγκρουσιακές θεωρίες, υποστηρίζεται ότι η διαμόρφωση της ποινικής τυποποίησης μιας συμπεριφοράς επηρεάζεται καθοριστικά από τις αλληλεπιδράσεις των σχέσεων εξουσίας εντός μιας κοινωνίας (βλ. Vold σε Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 245). Ως ο πρώτος που πρότεινε τον σχετικό όρο «εγκληματοποίηση» ο G. Vold, αποδέχτηκε ότι η κοινωνική σύγκρουση είναι “*δομικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας*” (Κουλούρης, 2019: 30· Βιδάλη, 2022: 172, 173). Κάθε κοινωνική ομάδα επιδιώκει να ικανοποιήσει ή να εξυπηρετήσει αμοιβαία αντικρουόμενα συμφέροντα. Ο ανταγωνισμός μεταξύ τους έχει ως απόρροια κάποιες κοινωνικές ομάδες να κυριαρχούν και κάποιες να βρίσκονται σε πιο αδύναμη θέση. Η κυρίαρχη ομάδα κάνει *υποχείριό* της την κρατική εξουσία που νομοθετεί και επιβάλλει κατασταλτικά μέτρα (Χουλιάρας, 2012: 866). Φυσικό επακόλουθο αυτής της διαδικασίας είναι η δημιουργία ανισοτήτων, στο πλαίσιο των οποίων το έγκλημα χαρακτηρίζεται ως συμπεριφορά αποκλειστικά των μειονεκτουσών ομάδων (Κουκουτσάκη, 2013).

Αντίστοιχα, ο A. Turk ανέδειξε τη μεροληπτικότητα του θεσμικού συστήματος κατά την εφαρμογή των νόμων, υπέρ των ισχυρών κοινωνικών ομάδων και κατά των αδυνάμων (Κουλούρης, 2019: 31· βλ. Turk σε Βιδάλη, 2022: 173,174). Ο Turk μελέτησε την αλληλεπίδραση των σχέσεων μεταξύ των επίσημων αρχών, που επιβάλλουν και ερμηνεύουν το νόμο, και των παραβατών, που συνήθως ανήκουν σε αδύναμες κοινωνικές ομάδες και υφίστανται τις συνέπειες του νόμου. Σύμφωνα με την έρευνά του, η εγκληματοποίηση των ασθενέστερων ομάδων εξαρτάται από τρία βασικά στοιχεία: πρώτον, την άποψη των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, που ανήκουν στην ισχυρή κοινωνική ομάδα και προστατεύουν τον ποινικό νόμο από την εγκληματική συμπεριφορά, δεύτερον, τη δύναμη των εφαρμοστών του νόμου σε σύγκριση με τους παραβάτες του και τρίτον, τον βαθμό ρεαλισμού με τον οποίο οι αδύναμες ομάδες αντιλαμβάνονται την κατάστασή τους και προσαρμόζουν αναλόγως τη συμπεριφορά τους (βλ. σε Κουκουτσάκη, 2013· βλ. Turk σε Βιδάλη, 2022: 173,174).

Στην ίδια λογική κινήθηκε ο R. Quinney ο οποίος μέσω της θεωρίας του περί «*κοινωνικής πραγματικότητας του εγκλήματος*», ανέθεσε την ευθύνη για τους *άδικους*

νόμους στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα. Υποστήριξε την άποψη ότι το ποινικό δίκαιο λειτουργεί ως μέσο χρησιμοποιούμενο από την καπιταλιστική κοινωνία, αποσκοπώντας στη διατήρηση της τάξης στο εσωτερικό της και στην προστασία της από την προερχόμενη από τις ίδιες τις αντιφάσεις της, απειλή (βλ. σε Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 69· Βιδάλη, 2022: 174, 175).

Ο W. Chambliss, μέσα από τη “θεώρηση του περί πραγματικότητας του νόμου”, διαπιστώνει την *ευπλαστότητα του ποινικού νόμου* κατά την εφαρμογή του, διακρίνοντας τον σε δυο κατηγορίες: α) τον *νόμο στα βιβλία (law in books)* που προβλέπει ισότητα, ισονομία και δικαιοσύνη και β) τον *νόμο στην πράξη (law in action)* που εφαρμόζεται μεροληπτικά και με ευνοϊκό τρόπο υπέρ των ισχυρών και εις βάρος των ανίσχυρων (Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 69· Χουλιάρας, 2012: 876· Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 358). Ο ίδιος ο Chambliss μιλά για τη *συμβιωτική και διαλεκτική σχέση μεταξύ ποινικού νόμου και εγκληματικής συμπεριφοράς* και διαπιστώνει αφενός ότι οι *elite* χρησιμοποιούν το κράτος ως εργαλείο ελέγχου των «φτωχοδιαβόλων» για την προάσπιση των δικών τους συμφερόντων, προνομίων, πλούτου και κύρους με αποτέλεσμα οι πράξεις να χαρακτηρίζονται «εγκληματικές» γιατί αυτό «βολεύει» την άρχουσα τάξη, ενώ παράλληλα οι νόμοι παράγονται και διαμορφώνονται με γνώμονα το συμφέρον και την ανάγκη της εν λόγω τάξης (Mackenzie και Green, 2008: 149-150· Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 127) και αφετέρου, ότι ο ποινικός νόμος, κάτω από διαφορετικές συγκυρίες, μπορεί να εφαρμόζεται κάθε φορά για διαφορετική αιτία, να μην εφαρμόζεται καθόλου, να τίθεται σε αχρησία και να ενεργοποιείται εκ νέου αναιρώντας προηγούμενες αποφάσεις του (Κουλούρης, 2019: 32, 33· Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 254, 255).

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα επομένως, στην πραγματικότητα γίνεται ξεκάθαρο ότι ο ποινικός νόμος δεν αντανakλά τις κοινές αξίες και τις κοινωνικές ανάγκες, αλλά αντικατοπτρίζει τα συμφέροντα των κυρίαρχων τμημάτων της κοινωνίας. Αυτά τα τμήματα προωθούν συγκεκριμένες αντιλήψεις για το έγκλημα και επιβάλλουν πολιτικές που φαίνεται να είναι κοινά αποδεκτές, αλλά στην πραγματικότητα ωφελούν τα συμφέροντα των ισχυρών, εις βάρος των αδυνάμων. Συνεπώς, η ευρύτερη αντεγκληματική πολιτική παρουσιάζεται ως προϊόν της δράσης των θεσμικών οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, λειτουργώντας στην πραγματικότητα υπό την επίδραση των ισχυρών τμημάτων της κοινωνίας, εξυπηρετώντας τα συμφέροντά τους (Χουλιάρας, 2012: 874, 875). Σύμφωνα άλλωστε και με τον W. Chambliss, η εγκληματικότητα δεν αποτελεί ιδιότητα που είναι εγγενής σε συγκεκριμένα άτομα, αλλά αντιπροσωπεύει την κοινωνική *ετικέτα* που επιβάλλεται από κάποιους που μπορούν, σε αυτούς που οι ίδιοι θεωρούν ως εγκληματίες (Chambliss, 1975: 165).

Σύμφωνα με την ανάλυση της V. Weis, (Weis, 2017: 4-11) η ποινική επιλεκτικότητα αντιπροσωπεύει ένα δομικό χαρακτηριστικό του ποινικού συστήματος και επηρεάζει τόσο τον τρόπο με τον οποίο ορίζονται οι κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις, όσο και τον κοινωνικό έλεγχο που ασκείται σε αυτές. Η ποινική επιλεκτικότητα παρουσιάζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, εκδηλούμενη μέσω της στοχοποίησης συγκεκριμένων ομάδων από τις δικωτικές αρχές και της εφαρμογής διαφορετικών μορφών σωφρονιστικής μεταχείρισης.

Συνήθως, αυτή η επιλεκτικότητα εμφανίζεται και εκδηλώνεται κυρίως με τις διακρίσεις και την ανισότητα μεταχείρισης σε βάρος συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, όπως εκείνες των διαφόρων κοινωνικών τάξεων, φυλών, εθνοτήτων και άλλες. Κατά τη γνώμη της ίδιας, αυτή η επιλεκτικότητα είναι απόρροια του καπιταλιστικού συστήματος και συνδέεται άρρηκτα με τη διαδικασία της εγκληματοποίησης (πρωτογενούς και δευτερογενούς). Ειδικότερα, εν όψει αυτής της *εγγενώς μεροληπτικής* διαδικασίας, οι πράξεις που καταλήγουν να χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα είναι συχνά εκείνες που έχουν υψηλή θεατότητα και συνδέονται με περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, αυτές οι πράξεις διώκονται συχνά πιο επιθετικά από τις αρχές, χωρίς να προκαλούνται σημαντικές πολιτικές αντιπαραθέσεις, καθιστώντας έτσι την εφαρμογή των νόμων πιο αποτελεσματική (Αλοσκόφης, 2021: 9-11). Στον αντίποδα, οι εγκληματικές συμπεριφορές των ανηκόντων σε ανώτερα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα δεν αντιμετωπίζονται με τους ίδιους όρους ποινικής αυστηρότητας με τις συμπεριφορές άλλων, αφού για τους ισχυρούς επιφυλάσσεται ελαστικότερη και ηπιότερη ποινική αντιμετώπιση (Weis, 2017: 4-11).

Διαφαίνεται πια όλο και εναργέστερα, υπό το πρίσμα της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου, ότι η επιλεκτικότητα των θεσμών απονομής Δικαιοσύνης είναι μια πραγματικότητα που αλλοιώνει στατιστικά τη δικαστικά διαπιστωμένη εγκληματικότητα (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 129, 130, 360· της ίδιας, 2012: 144), η οποία διαμορφώνεται μέσα από *φίλτρα* που επιτρέπουν ή εμποδίζουν την προώθηση κάθε υπόθεσης από το ένα στάδιο της ποινικής διαδικασίας στο επόμενο (Καρύδης, 2010: 208). Από αυτήν την άποψη, υπογραμμίζεται ότι η μη δίωξη των εγκλημάτων του λευκού κολάρου δεν συνιστά αδυναμία του κράτους, αλλά συνειδητή επιλογή. Ομοίως συνειδητή επιλογή είναι η εξάντληση της αυστηρότητας του ποινικού συστήματος στην εγκληματικότητα των αδύναμων κοινωνικά τάξεων, η οποία είναι ταυτόχρονα λιγότερο επιβλαβής. Έτσι παρατηρείται η υπερεκπροσώπηση των εγκλημάτων αυτών των τάξεων στις εγκληματολογικές στατιστικές σε αντίθεση με την παντελή απουσία των εγκλημάτων των ισχυρών, που αντίθετα υπερτερούν σε κόστος, επικινδυνότητα και βιαιότητα σε σύγκριση με τα εγκλήματα των κατώτερων τάξεων. Συνεπώς, όπως υποστηρίζεται (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 129, 130, 360· της ίδιας, 2012: 144), το κράτος και ο ποινικός νόμος, μην προσδοκώντας όφελος από τα ανίσχυρα άτομα, εκτονώνει την αναλγησία του πάνω σε αυτά και τα θυματοποιεί κατά κόρον.

Όπως προαναφέρθηκε, το ποινικοκατασταλτικό σύστημα προς εκπλήρωση του σκοπού του (βλ. προηγ.) αναδομεί ένα κοινωνικό γεγονός μέσα από μία αλληλουχία διαδικαστικών φάσεων. Σε κάθε μια φάση εξ αυτών, επιλέγονται αποκλειστικά τα στοιχεία που έχουν βαρύνουσα σημασία για την απόφαση, σχετικά με την τέλεση εγκληματικής πράξης και την ποινική ευθύνη του δράστη. Οποιοδήποτε άλλο στοιχείο, νομικά ασήμαντο που δεν ανταποκρίνεται σε αυτά που το ποινικό σύστημα επιζητά, αποβάλλεται ως στερούμενο σημασίας. Έτσι, στο πλαίσιο απονομής δικαιοσύνης από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα, δεν επιχειρείται απλώς μια αξιολόγηση της κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά διαφαίνεται παράλληλα και η *κοινωνική κατασκευή* αυτής μέσα από διαδικασίες που υφίστανται εξαιτίας διαδοχικών επιλογών και φιλτραρισμάτων (Δασκαλάκης, 1985: 107, 108).

Εκτός από την επιλεκτικότητα η λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος συνιστά λειτουργία *εξόχως συμβολική, δηλαδή*, αποτελεί μεν μία έκφραση εικονικής *δυσανεξίας* από την πλευρά του κράτους στο έγκλημα από όπου και αν προέρχεται αυτό, αλλά δεν είναι ικανή να αποσοβήσει την ιδιαίτερα επιλεκτική αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών. Σε αυτή την επιλεκτική μεταχείριση συνεπικουρούν σημαντικά και τα ΜΜΕ ως φορέας άτυπου κοινωνικού ελέγχου, που συσκοτίζουν τον συστημικό χαρακτήρα των εν λόγω εγκλημάτων και συνάμα υπερπροβάλλουν την εγκληματικότητα των αδυνάμων, αλλοιώνοντας παράλληλα την *εγκληματικότητα των ισχυρών*, παρουσιάζοντας την ως έναν *ενοχλητικό και απρόσκλητο εισβολέα* σε μια κατά τα άλλα «κανονική» κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα (ενδεικτ. Παπαχαράλαμπος, 2019: 140).

1.2. Επιλεκτικότητα και αστυνομία

Η αστυνομία, ως μηχανισμός δίωξης του εγκλήματος που συνιστά παράλληλα *πρωταρχικό πυλώνα* αλλά και *απαραίτητη προϋπόθεση* προκειμένου να εκκινήσει η ποινική διαδικασία (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 187), αποτελεί φορέα με διαχρονικά θεμελιώδη ρόλο στη διαδικασία νομιμοποίησης του φυσικού καταναγκασμού, δηλαδή της ποινικής εξουσίας, η άσκηση της οποίας συνιστά κρατικό μονοπώλιο. Σε ένα Κράτος Δικαίου που διέπεται από δημοκρατικές αξίες, ο θεσμός της αστυνομίας έχει επιφορτιστεί με το καθήκον της διατήρησης και αναπαραγωγής της δημόσιας τάξης και δημόσιας ασφάλειας και συνιστά θεσμικό προασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με βάση στις αρχές της νομιμότητας, της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας (Χουλιάρας, 2021: 82) και σύμφωνα με το Σύνταγμα. Ειδικότερα, η αστυνομία επιβάλλει τον ποινικό νόμο, επιτηρώντας, ελέγχοντας, συλλέγοντας πληροφορίες, υπαγόμενη αναγκαστικά στο κράτος (Τσίγκανου, 2016: 218) και αναλαμβάνοντας ουσιαστικά το προβάδισμα στην άσκηση του τυπικού κοινωνικού ελέγχου *σχεδόν κατά προτεραιότητα και κατ' αποκλειστικότητα* (Βιδάλη, 2012: 238).

Λαμβάνοντας λοιπόν τα ανωτέρω ως δεδομένο, γίνεται κατανοητό ότι η αστυνομία οφείλει να επιτελεί το έργο της ενεργώντας σύμφωνα με τον νόμο. Η πραγματικότητα όμως σε σχέση με το *modus operandi* των αστυνομικών αρχών απέχει πολύ από το ιδανικό.

Η επιλεκτικότητα της αστυνομίας συναντάται στο σύνολο των αστυνομικών καθηκόντων όπως στους ελέγχους ρουτίνας, στις προσαγωγές, στις συλλήψεις κ.ά. Μπορεί να λάβει πολλές μορφές και να καταλήξει μεταξύ άλλων σε αυθαίρετες δράσεις όπως κατάχρηση εξουσίας, υπερβολική αστυνόμευση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και ατόμων (π.χ. Ρομά, ουσιοεξαρτημένοι, μετανάστες, νεαρά μέλη συλλογικοτήτων), χρήση παράνομης βίας κλπ. (Βιδάλη, 2017: 79, 80). Ειδικότερα η εκδήλωσή της παίρνει 3 βασικές μορφές: Η πρώτη σχετίζεται με την επικέντρωση της αστυνομίας στην επισήμανση συγκεκριμένων τύπων-κατηγοριών εγκλημάτων και δραστών, ενώ εκφράζεται με μια απροθυμία αντιμετώπισης λοιπών εγκληματικών συμπεριφορών. Δεύτερον, μέσω διαφοροποιημένης αστυνόμευσης, οι ενέργειες της αστυνομίας προσαρμόζονται σε ορισμένα εγκλήματα και δράστες. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η προειδοποίηση για ελέγχους σε επιχειρήσεις, με σκοπό να προβληθεί η εφαρμογή του νόμου, χωρίς ωστόσο να αποφέρει διαπιστώσεις

παραβάσεων. Τρίτον, μέσω της άσκησης της διακριτικής ευχέρειας προς όφελος συγκεκριμένων ομάδων, κατά κανόνα αυτών που ανήκουν σε πιο προνομιούχες κοινωνικές ή οικονομικές ομάδες (Σορβατζιώτη, 2011: 57, 58).

Σημαντικό παράγοντα της επιλεκτικότητας της αστυνομίας διαδραματίζει το κοινωνικοοικονομικό status-υπόβαθρο του δράστη. Τόσο μέσα από επίσημες στατιστικές (βλ. ενδεικτ. Ελληνική Αστυνομία, Στατιστική Επετηρίδα 2016), όσο και από επιστημονικά άρθρα στο παρελθόν (Ruggiero, 2015: 3,4), διαπιστώνεται ότι οι *φτωχοδιάβολοι* συνιστούν τη συνήθη πελατεία των αστυνομικών συλλήψεων. Όπως προκύπτει και από πιο πρόσφατες αναλύσεις (ενδεικτ. Βιδάλη, 2017: 79· Βιδάλη, 2022: 168· Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 248,249) στερεοτυπικές αντιλήψεις, η *εργασιακή προσωπικότητα και κουλτούρα* των αστυνομικών, οι *άτυποι κώδικες* αστυνομικής συμπεριφοράς, οι *δομικοί, κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες* και στοιχεία όπως το φύλο, η εμφάνιση, η κοινωνική τάξη και η καταγωγή των δραστών, επιδρούν ως εξωθεσμικοί παράγοντες στην επιλεκτική λειτουργία του θεσμού.

Εξίσου σημαντικό παράγοντα για την επιλεκτική αυτή αστυνομική λειτουργία συνιστά ο βαθμός θεατότητας των εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στις εγκληματολογικές στατιστικές, η οποία συναρτάται σημαντικά με τον χώρο/ τόπο διάπραξης τους, σε αντίθεση με τα εγκλήματα, που διαπράττονται σε κλειστούς χώρους που παραμένουν στην αφάνεια, σπάνια καταγγέλλονται και φυσικά δεν γίνονται αντιληπτά από τις αρχές (Δασκαλάκης, 1985: 85-87· Αλοσκόφης, 2019: 89).

Ειδικότερα, σε ότι αφορά την καταγγελία των εγκλημάτων των ισχυρών ο P. Gottschalk (2021: 1024, 1025) επισημαίνει ότι συχνά οι οργανισμοί δεν είναι διατεθειμένοι να αναφέρουν στις αρχές επιβολής του νόμου τα εγκλήματα αυτά, λόγω του χαμηλού επιπέδου εμπιστοσύνης στις ικανότητες και την τεχνογνωσία των αρχών, αλλά και λόγω των επιπτώσεων τέτοιων αναφορών σε αυτές όπως ενδεικτικά της πρόκληση βλάβης στην φήμη αυτών. Ακόμα όμως και αν εντέλει η αναφορά-καταγγελία κατατεθεί οι ισχυροί ύποπτοι και οι εταιρείες τους προσλαμβάνουν άμεσα εξειδικευμένους δικηγόρους υπεράσπισης, που εφαρμόζουν *στρατηγικές άμυνας* για την προστασία των συμφερόντων των ισχυρών πελατών τους (Gottschalk, 2021: 1024,1025). Σύμφωνα με τον Gottschalk (2021: 1025) η «συμβολική υπεράσπιση» σε υποθέσεις εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου, τείνει να απεικονίζει τον ισχυρό πελάτη ως θύμα παρά σαν δράστη, υποστηρίζοντας ότι η δημοσιότητα γύρω από το υπο εκδίκαση έγκλημα συνιστά ήδη αρκετή τιμωρία και ταλαιπωρία για ένα ευγενές και ευυπόληπτο μέλος της κοινωνίας. Ως εκ τούτου όσο λιγότερο προφανή είναι τα στοιχεία, που συγκεντρώνουν οι αστυνομικοί ερευνητές, τόσο πιο απρόθυμοι είναι εκείνοι να προτείνουν την δίωξη. Ένας ακόμα παράγων μη θεατότητας ή αλλιώς αφάνειας των εγκλημάτων των ισχυρών αφορά τη δυνατότητα να εξαγοραστεί η σιωπή των θυμάτων από τους ισχυρούς δράστες. Έτσι, οι οικονομικά ισχυροί μπορούν να αποτρέψουν καταγγελίες σε βάρος τους, σε αντίθεση με τους κοινούς εγκληματίες και συνήθεις πελάτες της αστυνομίας που στερούνται οικονομικών πόρων (Σορβατζιώτη, 2011: 61· Αλοσκόφης, 2019: 89).

Ο τεράστιος όγκος των υπό διερεύνηση υποθέσεων από την αστυνομία, είναι παράγοντας που δεν θα μπορούσε να μην επηρεάζει εξίσου την επιλεκτικότητα του θεσμού (Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 247-251· Βιδάλη, 2019: 328,329·

Δασκαλάκης, 1985: 110-112). Συμπληρωματικά, άλλοι ιδιαίτεροι εξωνομικοί παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματική διεξαγωγή της έρευνας των εγκλημάτων των ισχυρών, που αφορούν την αστυνομική επιλεκτικότητα και διακριτική μεταχείριση, περιλαμβάνουν: επεμβάσεις τρίτων στην έκβαση μιας έρευνας προς αδρανοποίηση των χειριστών της, συνεχείς μεταθέσεις των εξειδικευμένων χειριστών, άσκηση πιέσεων από εκπροσώπους της πολιτικής, έλλειψη της απαραίτητης για τη στοιχειοθέτηση της έρευνας επαγγελματικής κατάρτισης, μη ευλαβική και ορθή τήρηση νόμιμων πρακτικών και τεχνικών προϋποθέσεων, ανταγωνισμός στους κύκλους της διωκτικής αρχής, διαρροές σε πληροφορίες, η πολυεποπτεία και η υποστελέχωση (Βιδάλη, 2019: 329).

Παρόλα αυτά, η αστυνομική επιλεκτικότητα δεν εξαρτάται μόνο από τους παραπάνω αναφερθέντες παράγοντες αλλά και από οργανωσιακούς παράγοντες όπως και από το πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής που προτάσσεται κάθε φορά από τις αρμόδιες αρχές. Έτσι, η εφαρμογή του προτύπου της «μηδενικής ανοχής» από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 οδήγησε σε έξαρση της κατασταλτικής αστυνόμευσης σε υποθέσεις ναρκωτικών, πορνείας, τζόγου, παρεμπορίου χαμηλής όμως απαξίας και στην εξάπλωση της εγκληματικότητας τους δρόμου, στην αύξηση της αστυνομικής εγκληματικότητας μέσα από μια επίδειξη εξουσίας με χρήση καταχρηστικής βίας και ενίοτε βαναυσότητας (Βιδάλη, 2017: 79-82). Όμως, όπως έχει υπογραμμιστεί, όταν η καταχρηστική αστυνομική βία αποκτά διαχρονικό, εμμένοντα, σταθερά αυξανόμενο και συστηματικό χαρακτήρα, με παράλληλη την έλλειψη επαρκούς απάντησης από το κράτος, τότε αυτή νομιμοποιείται ιδεολογικά, γίνεται ανεκτή, αποδεκτή και καταλήγει ενίοτε να θεωρείται «ως μη βία, μη βλάβη» (Χουλιάρας, 2021: 83, 84).

Υπό την επίδραση της θεωρίας των σπασμένων παραθύρων έκφραση της οποίας ήταν και η πολιτική της «μηδενικής ανοχής στο έγκλημα» (βλ. ενδεικτ. Τζαννετάκη, 2018: 639, 640) έχει δημιουργηθεί μια σιωπηρή συναίνεση για περισσότερο έλεγχο που έστρεψε το βάρος της αντεγκληματικής πολιτικής στην έγκαιρη πρόληψη και πρόγνωση της διακινδύνευσης (Συκιώτου, 2016: 185, 186, 205, 206· Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 232). Παράλληλα γίνεται ξεκάθαρο ότι η μηδενική ανοχή στο (συμβατικό) έγκλημα δρα ως αντίβαρο για την απεριόριστη ανοχή στα εγκλήματα των ισχυρών (Βιδάλη, 2008α) και με την αυστηρή υιοθέτηση αυτού του προτύπου τα white collar crimes συγκαλύπτονται (Βιδάλη, 2017: 74) και «εξαφανίζονται» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 328, 338, 342, 343).

Καταληκτικά, η αστυνομική διακριτική ευχέρεια, καταλήγει να μετατραπεί σε διακριτική μεταχείριση εις βάρος των ασθενέστερων και περιθωριοποιημένων, με τους ισχυρούς παράλληλα να βγαίνουν προκλητικά από το κάδρο του τυπικού κοινωνικού ελέγχου (Βιδάλη, 2017: 79-82). Σε αυτό το πλαίσιο, φαινόμενα κατάχρησης της εξουσίας εκ μέρους της αστυνομίας (βλ. προηγ.), θέτουν τα ανθρώπινα δικαιώματα σε διακινδύνευση καθώς τα παραβιάζουν ευθέως, με αποτέλεσμα τη θυματοποίηση των κοινωνικοοικονομικά ασθενών και τη μη εφαρμογή του νόμου επί ίσοις όροις σε δράστες πολιτικά και οικονομικά ισχυρούς (Χουλιάρας, 2021: 82).

1.3. Επιλεκτικότητα και δικαστική εξουσία

Η μεταχείριση των εμπλεκόμενων με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης ήδη από το πρωταρχικό στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης μέχρι την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, διέπεται από ένα αμάλγαμα αρχών, κανόνων και ορίων εντός των οποίων εκτυλίσσεται η όλη ποινική διαδικασία. Είναι όμως σαφές ότι και από το κρίσιμο στάδιο της δικαστικής αξιολόγησης και της δικαιοδοτικής κρίσης δεν απουσιάζουν οι εξωνομικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, με σημαντικότερο όλων τη διακριτική ευχέρεια των εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας, εισαγγελέων και δικαστών (Βιδάλη, 2017: 83).

Σε ότι αφορά τον εισαγγελικό ρόλο, η εκδήλωση της επιλεκτικότητας και του φιλτραρίσματος διαφοροποιείται ανάλογα με το αν ο νόμος παρέχει ή όχι στον εν λόγω λειτουργό τη διακριτική ευχέρεια της άσκησης ποινικής δίωξης. Νομοθετικά αυτό ρυθμίζεται σύμφωνα με τις *αρχές της νομιμότητας και της σκοπιμότητας*. Επί του πρακτέου όμως αποδεικνύεται, ότι αυτές οι «επιλογές» γίνονται ανεξαρτήτως από το ποια εκ των δύο αρχών διέπει το δικονομικό σύστημα. Δεν θα πρέπει να αγνοείται, ότι η τροφοδότηση του δικαστικού μηχανισμού με υποθέσεις είναι άμεσα εξαρτώμενη από την αστυνομική δράση, όπερ σημαίνει, ότι ο μηχανισμός επιβαρύνεται με πληθώρα υποθέσεων που μπορεί να υπερβαίνουν τα όρια της δυνατότητάς του. Σε αυτήν την εν δυνάμει υπερφόρτωση του μηχανισμού, οι εισαγγελείς βασίζονται στις εξαιρέσεις που προβλέπει ο νόμος και συνεκτιμώντας παράγοντες, όπως η βαρύτητα της πράξης και η προξενηθείσα βλάβη, φιλτράρουν τις υποθέσεις και αρχειοθετούν, κατά την κρίση τους, αυτές που στερούνται βασιμότητας και δεν επιδέχονται δικαστικής εκτίμησης, ώστε να αποσυμφορούν τον μηχανισμό και να ενεργοποιούν την επιλεκτικότητα κατά την άσκηση των δικών τους αρμοδιοτήτων (Δασκαλάκης, 1985: 112, 113· Ζαραφονίτου, 2004: 171, 172· Βιδάλη, 2017: 83, 84· Βιδάλη, 2019: 328). Στην επιλεκτικότητα αυτή ιδιάζουσα σημασία ενέχουν εξωνομικοί παράγοντες, όπως το κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο του δράστη, το πρότερο ποινικό παρελθόν του, η ηλικία του, το φύλο, η καταγωγή και η ύπαρξη ομολογίας της πράξης (Ζαραφονίτου, 2004: 173-178· Βιδάλη, 2017: 83, 84).

Οι προαναφερθέντες παράγοντες δεν επηρεάζουν μόνο τους εισαγγελείς αλλά και τους δικαστές οι οποίοι λαμβάνουν υπόψιν τους, κατά την εκδίκαση των υποθέσεων, επιπλέον κριτήρια όπως το επαγγελματικό προφίλ και η εμπειρία των προσώπων που εμπλέκονται στην ποινική δίκη, την κατοχή μόνιμης εργασίας και σταθερών απολαβών, τον χαρακτήρα του κατηγορούμενου, την οικογενειακή του κατάσταση και την στάση του και παρουσία του στη δίκη, διακατεχόμενοι παράλληλα από στερεοτυπικές πεποιθήσεις τόσο για το έγκλημα όσο για τον εγκληματία (Κουράκης, 2019: 240-242· Κουκουτσάκη, 2014). Συνάγεται δηλαδή εύλογα το συμπέρασμα ότι η δικανική κρίση διαμορφώνεται κάθε άλλο παρά με βάση αμερόληπτα και απροσωπόληπτα κριτήρια, αφού η έκδοση της απόφασης και η επιμέτρηση της ποινής επηρεάζεται έντονα από το σύνολο των προαναφερθέντων ανεπίσημων εξωνομικών παραγόντων (Καρύδης, 2010: 207), με αποτέλεσμα ποινικές υποθέσεις με τα ίδια χαρακτηριστικά να εκδικάζονται με διαφορετικό τρόπο και με τους κατηγορούμενος να τυγχάνουν διαφοροποιημένης δικονομικής και ποινικής αντιμετώπισης (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 190, 195).

Ως απόρροια της προαναφερθείσας επίδρασης, η ποινική αντίδραση στις άδικες πράξεις των ισχυρών είναι λιγότερο τιμωρητική συγκριτικά με αυτήν που επιφυλάσσεται στους λοιπούς δράστες και η ποινική μεταχείριση των πρώτων, όταν φυσικά τα εγκλήματα τους γίνονται αντιληπτά, χαρακτηρίζεται ως προνομιακότερη, ηπιότερη, ελαστικότερη και ευνοϊκότερη σε σχέση με τους λοιπούς δράστες συμβατικών εγκλημάτων (Stadler, Benson και Cullen, 2012· Κασάπογλου, 2016: 2554). Με κυρίαρχο γνώμονα το υψηλό κοινωνικό status των δραστών εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου, αφενός οι εισαγγελείς δείχνουν απρόθυμοι να ασκήσουν ποινικές δίωξεις σε βάρος τους και αφετέρου, οι δικαστές διστάζουν ακόμα περισσότερο να επιβάλλουν στερητικές της ελευθερίας ποινές, διατηρώντας τη λανθασμένη πεποίθηση ότι η φυλακή είναι περιττή και αδικαιολόγητα σκληρή για τους ευπόληπτους αυτούς κοινωνούς, που παρουσιάζουν μια «ειδική ευαισθησία» ως προς τον τρόπο που βιώνουν τα δεινά της φυλάκισης (Stadler, Benson και Cullen, 2012· Κασάπογλου, 2018: 687-689). Ως προς τούτο δε, θεωρείται, ότι οι «ισχυροί» δράστες βιώνουν τη φυλακή πιο επώδυνα από τους άλλους κρατούμενους και ο βίος τους σε συνθήκες στέρησης της ελευθερίας είναι ιδιαίτερα επίπονος, προσβλητικά στιγματιστικός και δύσκολος για αυτούς που προέρχονται από εύπορα περιβάλλοντα σε αντίθεση με τους προερχόμενους από περιβάλλοντα σχετικής αποστέρησης και κοινωνικού αποκλεισμού (Stadler, Benson και Cullen, 2012· Κασάπογλου, 2018: 687-689· Κασάπογλου, 2016: 2554).

Συμπληρωματικά, η σπάνια καταδίκη ή/και αυστηρές ποινές σε βάρος των ισχυρών κατηγορουμένων, εκτός από τα προβλήματα της εισαγγελίας που καταδεικνύει, οφείλεται και στη δυνατότητα τους να αναθέτουν τις υποθέσεις τους σε ακριβοπληρωμένους συνηγόρους (βλ. και προηγ.) με σοβαρές διασυνδέσεις και νομική κατάρτιση, που τους καθιστούν ικανούς να εντοπίζουν και να αναδεικνύουν τα κενά και τις ασάφειες της νομοθεσίας, εξασφαλίζοντας την αθώωση των ισχυρών πελατών τους λόγω αμφιβολιών (Κουράκης, 2017: 244, 245· Gottshalk, 2021: 1025,1026).

Πέραν της ποιότητας της υπεράσπισης, στην περίπτωση των υποθέσεων εγκλημάτων των ισχυρών, η αποδεικτική διαδικασία είναι εξαιρετικά δυσχερής για δύο λόγους: Πρώτον, δεν είναι εύκολο να στοιχειοθετηθεί σε στέρεα βάση η αντικειμενική αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς και του αποτελέσματος της παράνομης πράξης. Αυτή δε η δυσκολία γίνεται ακόμα πιο έντονη σε έννομες τάξεις όπου δεν έχει εγκληματοποιηθεί η ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων. Δεύτερον, η αποδεικτική δυσχέρεια έγκειται και στην έλλειψη μηνυτών, μαρτύρων κατηγορίας και εμπειρογνομόνων, οι οποίοι αρνούνται να αντιταχθούν σε συμφέροντα τέτοιου βεληνεκούς και να καταθέσουν ενάντια τους (Κουράκης, 2017: 246, 247). Σε αντίθεση με τα εγκλήματα του δρόμου, όπου τα αποδεικτικά στοιχεία συνδέουν το έγκλημα με τον κατηγορούμενο, στα εγκλήματα των ισχυρών τα αποδεικτικά στοιχεία αφορούν στο ίδιο το έγκλημα, χωρίς να υπάρχει σαφής σύνδεση με πρόσωπα (Gottschalk, 2021: 1026).

Η αμφιταλάντευση των λειτουργών απονομής δικαιοσύνης ως προς την απόφασή τους τόσο για την άσκηση της ποινικής δίωξης, όσο και κατά την επιμέτρηση της ποινής, οφείλεται κατά μία άποψη, εν μέρει και στην εκτίμηση και το

δέος που αισθάνονται απέναντι στους οικονομικά εύρωστους κατηγορούμενους, που έχουν υπάρξει «*στυλοβάτες της κοινωνίας*» παρέχοντας εργασία σε εκατοντάδες κοινωνούς και που ο πρότερος βίος τους δεν μπορεί να αγνοηθεί (Κουράκης, 2017: 248, 249). Από την οπτική της θεωρίας της ετικέτας ο H. Becker υποστήριξε (βλ. Becker σε Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 249-251) ότι οι εφαρμοστές του νόμου λειτουργούν επαγγελματικά και θέτουν προτεραιότητες ανάμεσα στις υποθέσεις με τις οποίες οφείλουν να ασχοληθούν πρώτα και σε αυτή την επιλεκτική διαδικασία σταθμίζουν αφενός την ύπαρξη επαρκούς πολιτικής επιρροής στα άτομα που εμπλέκονται στην εκάστοτε υπόθεση και αφετέρου το κατά πόσο γνωρίζουν τα άτομα αυτά τον τρόπο που θα αποτρέψουν την επιβολή του νόμου. Ο θεωρητικός αναφέρεται σε μια *διαδικασία δωροδοκίας* στην οποία στρέφονται οι «επαγγελματίες¹» προκειμένου να αποτραπεί η εφαρμογή του νόμου και να στραφεί το ενδιαφέρον του εφαρμοστή του νόμου στους λοιπούς «ερασιτέχνες» που στερούνται ανάλογων διασυνδέσεων (βλ. Becker σε Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 249-251). Ο E. Sutherland (1945: 137) υπερθεματίζοντας τη μεροληπτικότητα και επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος απέναντι στα εγκλήματα του λευκού περιλαμίου, απαρίθμησε τρεις παράγοντες που εξηγούν την διαφοροποιημένη εφαρμογή του νόμου. Σύμφωνα με τον Sutherland, οι *θεσμικοί εκφραστές* αδυνατούν να αντιληφθούν τους ισχυρούς ως εγκληματίες αποσυνδέοντας έτσι το εγκληματικό στίγμα από αυτούς, καθώς αισθάνονται απέναντι στο status τους έναν συνδυασμό φόβου και θαυμασμού. Όπως αναφέρεται (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 66), ο Sutherland υποστήριξε ότι σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της αντίληψης παίζει η πολιτισμική ομοιογένεια των νομοθετών, των δικαστών και γενικά των εκπροσώπων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου με τους εγκληματίες του λευκού περιλαμίου.

Οι παράγοντες «δικαστική διαφθορά», «πολιτική χειραγώγηση» και «πολιτικές παρεμβάσεις» όλοι επηρεάζουν καθοριστικά την επιτέλεση της εισαγγελικής και δικαστικής αποστολής (Βιδάλη, 2017: 83). Όταν το πολιτικό σύστημα είναι διεφθαρμένο, αμφισβητείται η ακριβοδικία με την οποία εφαρμόζεται ο νόμος και ταυτόχρονα κλονίζεται η εμπιστοσύνη των κοινωνιών στον θεσμό της δικαιοσύνης. Ταυτόχρονα, ενισχύεται η αντίληψη ότι το σύστημα απονομής δικαιοσύνης τιμωρεί μεροληπτικά, κάτι που προκαλεί αποδυνάμωση στην πρόληψη του εγκλήματος (Παπαχαράλαμπος, 2019: 143, 145, 153· Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 185-187, 191, 192). Η ύπαρξη εστιών διαφθοράς στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αντικατοπτρίζεται μέσα από την αποποινικοποίηση ή την διακριτική επιεική μεταχείριση των «επιφανών» διαδίκων και συνάμα μέσα από την καταχρηστική άσκηση εξουσίας απέναντι στους συνήθεις και κοινούς υπόπτους και κατηγορούμενους, πρακτικές που καταστρατηγούν την αρχή της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου, τις αρχές του Κράτους Δικαίου και τη Δημοκρατία (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 191, 192). Η υψηλή πολιτική διαφθορά ειδικότερα μπορεί να

---

¹ Ο Becker εξηγεί ότι η διαδικασία της δωροδοκίας συνιστά εργασία πλήρους απασχόλησης, ήτοι ένα κανονικό επάγγελμα και μια παροχή υπηρεσίας από επαγγελματίες που είναι διατεθειμένοι να κάνουν την δουλειά για λογαριασμό άλλων που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν την υπηρεσία της δωροδοκίας με σκοπό να αποτρέψουν την επιβολή του νόμου.

οριστεί ως κατάχρηση εξουσίας από πρόσωπα που κατέχουν θεσμικό ρόλο στη διαδικασία θέσπισης και εφαρμογής του νόμου. Σύμφωνα με τους Κοσμάτος και Λαμπάκης (2019: 185-187, 191, 192) με πρακτικές όπως η χειραγώγηση και η άσκηση επιρροής, τόσο κατά την νομοπαρασκευαστική διαδικασία όσο και κατά την εφαρμογή του νόμου, πρακτικές οι οποίες αποτελούν την εκδήλωση της διαπλοκής μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων, οι «ισχυροί» ρυθμίζουν κατά το δοκούν τις ίδιες συμπεριφορές και δράσεις των ίδιων ή και τρίτων ατόμων που ανήκουν στις ομάδες συμφερόντων τους (lobbying).

1.4. Επιλεκτικότητα και σωφρονιστικό σύστημα

Σύμφωνα με τον Foucault (1975/1976: 303-309, 333), το ποινικό δίκαιο και ο μηχανισμός σωφρονισμού ως παρακολούθημά του, *αποτελούν μια «τεχνολογία άσκησης της εξουσίας»* και επομένως συνιστούν, κύριους θεσμούς του κρατικού καταναγκασμού. Το σωφρονιστικό σύστημα συνιστά επίσημο φορέα κοινωνικού ελέγχου με ιδεολογική όσο και κατασταλτική λειτουργία (Δασκαλάκης, 1988: 43, 45). Σήμερα είναι πλέον γνωστό η αύξηση του αριθμού των εγκλείστων στα καταστήματα κράτησης δεν σημαίνει ότι έχει αυξηθεί αντίστοιχα η εγκληματικότητα. Αντιθέτως η εικόνα αυτή είναι απόρροια μιας διαδικασίας διαρκών «φίλτραρισμάτων» και «επιλογών», ήδη από το στάδιο της επιλογής για δίωξη μέχρι και τον εγκλεισμό (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 197). Έτσι, οι φυλακές προσομοιάζουν με *κλειστές κοινωνικές λέσχες για την «υπο-τάξη»* ή το «υποπρολεταριάτο», με τους ισχυρούς να παραμένουν στο ποινικό απυρόβλητο, λόγω της πολιτικής ισχύος που κατέχουν, η οποία εξασφαλίζει για αυτούς ατιμωρησία, συμβολική ποινικοποίηση και σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις (ιδίως σε περιόδους κρίσης) καταδίκη μεμονωμένων αποδιοπομπαίων τράγων για να «κλείσουν τα στόματα» και να «ξεφουσκώσει το σκάνδαλο» (Αλοσκόφης, 2019: 87-89).

Μελέτες της Εγκληματολογίας έχουν αναδείξει διαχρονικά ότι η πλειονότητα των εγκλείστων ανήκει στα ασθενέστερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και η εσωτερική οργάνωση της λειτουργίας των καταστημάτων είναι τέτοια, που καταλήγει να αναπαράγει συνθήκες όπως φτώχεια, ανασφάλεια και ανισότητες (Βιδάλη, 2017: 85) αποδεικνύοντας ότι το σωφρονιστικό σύστημα *είναι δομικά ανίκανο* να πραγματοποιήσει τον επιδιωκόμενο σκοπό του (Δασκαλάκης, 1988: 44· Foucault, 1975/1976: 307, 349-353).

Παρατηρώντας τα «ποιοτικά στατιστικά» του εγκλειστού πληθυσμού, συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι «ισχυροί» *έγκλειστοι* συνιστούν την συντριπτική μειονότητα (Κασάπογλου, 2018: 687; Αλοσκόφης, 2019: 96, 108) και αυτό, όπως ήδη έχει προαναφερθεί, οφείλεται σε δύο βασικούς παράγοντες: Πρώτον, στο ότι, η επιβαλλόμενη ποινή για ισχυρούς δράστες είναι σαφώς επεικέστερη συγκριτικά με αυτή που επιβάλλεται στους χαμηλού κοινωνικού status παραβάτες (Κασάπογλου, 2016: 2554). Δεύτερον, οφείλεται στην *ιδιαίτερη ευαισθησία* που θεωρείται από τους δικαστές ότι παρουσιάζουν οι ισχυροί δράστες. Όπως διαπιστώνεται (Κασάπογλου, 2018: 688, 689), κατά την επιβολή της ποινής οι δικαστές εμφανίζονται σαφώς ελαστικότεροι και αποφεύγουν να επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας προκειμένου να μην στιγματίσουν τους εν λόγω δράστες με τρόπο εξευτελιστικό και να μην τους ωθήσουν στις ιδιαίτερα δυσμενείς γι' αυτούς συνθήκες

Οι εγκληματίες του λευκού κολάρου εισερχόμενοι στην φυλακή αφενός δεν υποβάλλονται στις ίδιες διαδικασίες υποδοχής με αυτές που βιώνουν άλλοι κρατούμενοι (Κασάπογλου, 2016: 2570) και αφετέρου καταλήγουν σε ιδρύματα χαμηλής ασφαλείας (Gottshalk, 2021: 1026). Τα ιδιαίτερα κοινωνικά χαρακτηριστικά και οι καταβολές τους καθώς και η κατοχή περισσότερων εφοδίων, προ εγκλεισμού τους, τους βοηθούν να αντεπεξέλθουν και να προσαρμοστούν επιτυχώς στον έγκλειστο βίο. Αυτό το επιτυγχάνουν μέσα από σαφή διαχωρισμό του εαυτού τους και της αποστασιοποίησης τους συνάμα από τους «λοιπούς» κρατούμενους (Stadler, Benson και Cullen, 2012). Ο διαχωρισμός τούτος, στον οποίο επιδίδονται μπορεί να αποδοθεί σε συγκεκριμένους λόγους. Καταρχήν οι κρατούμενοι αυτοί δεν αποδέχονται τις πράξεις για τις οποίες κατηγορούνται και τείνουν να τις ουδετεροποιούν, αφού τις χαρακτηρίζουν ως παράβαση και όχι έγκλημα, θεωρώντας τους εαυτούς τους παραβάτες και όχι εγκληματίες (Κασάπογλου, 2016: 2572· Αλοσκόφης, 2019: 94). Κατά τη διάρκεια της «διαμονής» τους στα σωφρονιστικά καταστήματα επιδεικνύουν ένα *αίσθημα υπεροχής*, υπερτονίζοντας τη διαφορά τους από «λοιπούς» κρατούμενους, ενισχύοντας τοιουτοτρόπως την αυτοεκτίμησή τους ακόμα και υπό καθεστώς εγκλεισμού (Κασάπογλου, 2016: 2573, 2575, 2578· Κουράκης, 2017: 255). Συνεπώς, οι «ισχυροί» κρατούμενοι, όσο βρίσκονται μέσα στη φυλακή, καταφέρνουν να διατηρήσουν ακέραια την *κοινωνική ταυτότητα* που φέρουν από τον πρότερο βίο τους, αφού λόγω του υψηλού status και κύρους τους, χρησιμοποιούν όλα τα προσωπικά αποθέματα αλλά και «εφόδια» που έχουν στην διάθεση τους (Stadler, Benson και Cullen, 2012)². Ο P. Gottschalk (2021: 1027) συμπληρώνει ότι οι εγκληματίες λευκού περιλαιμίου λόγω του υψηλού κοινωνικού τους status και των οικονομικών πόρων που διαθέτουν προσαρμόζονται αβίαστα στον έγκλειστο βίο και κερδίζουν τον σεβασμό των «άλλων» κρατουμένων και των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Συνάμα, επιτυγχάνουν να αναπαράξουν-διατηρήσουν την *κοινωνική τους ιεραρχία* και συναναστρέφονται κατ' επιλογή με κρατούμενους της ίδιας επιφάνειας και status, ορμώμενοι κυρίως από ατομοκεντρικά κριτήρια παρά από ομαδικές αξίες ή και αρχές (Κασάπογλου, 2016: 2578, 2579, 2582· Κασάπογλου, 2018: 699· Stadler, Benson και Cullen, 2012). Η θετική σχέση που αναπτύσσουν με το φυλακτικό και διοικητικό προσωπικό των φυλακών αναδεικνύει επίσης την διαφοροποίησή τους από τους υπόλοιπους κρατούμενους. Το εν λόγω προσωπικό τους εμπιστεύεται και συνάμα τους θεωρεί ως αξιόπιστους και αποτελεσματικούς, όταν τους αναθέτει ρόλο σε γραφειοκρατικές διαδικασίες (Κασάπογλου, 2018: 699).

Πέρα από το κύρος και τη θέση αυτών των κρατουμένων στην ιεραρχία του σωφρονιστικού καταστήματος, στην ευνοϊκή μεταχείριση που τυγχάνουν οι ισχυροί κρατούμενοι, συμβάλλουν και οι σχέσεις που αναπτύσσουν με τους συγκρατούμενους που ανήκουν στην οργανωμένη παρανομία. Η εύνοια αυτή οφείλεται μεταξύ άλλων στον φόβο της διοίκησης και του προσωπικού της φυλακής ότι οι εν λόγω κρατούμενοι μπορούν να τους προκαλέσουν βλάβη (Κουράκης, 2017: 256).

² Οι W. Stadler, M. Benson, F. Cullen αμφισβητούν την υπόθεση περί ειδικής ευαισθησίας και υποστηρίζουν ότι οι παραβάτες του λευκού περιλαιμίου προσαρμόζονται πιο ώριμα στην φυλάκιση και αφού περάσουν το αρχικό σοκ του εγκλεισμού στη φυλακή, διαθέτουν το προσωπικό και κοινωνικό τους κεφάλαιο όπου απαιτείται για την διαπραγμάτευση των προκλήσεων της θεσμικής ζωής.

Κατά την εκτέλεση των ποινών, η μεροληπτική υπέρ τους αντιμετώπιση των δραστών εγκλημάτων των ισχυρών από τις αρμόδιες αρχές του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, διαπιστώνεται και από τακτικές όπως η *χορήγηση αναστολών εκτέλεσης* της επιβληθείσας ποινής και η *απόλυση υπό όρους* (Αλοσκόφης, 2021). Ταυτόχρονα, γίνονται αποδέκτες σημαντικής στήριξης από τις οικογένειες τους τόσο σε ηθικό επίπεδο όσο και υλικές παροχές κατά την «διαμονή» τους στην φυλακή, δέχονται συχνά επισκεπτήρια και λαμβάνουν επίσης συχνά άδειες εξόδου (Κασάπογλου, 2016: 2571-2576).

Επιχειρώντας κάποιος να διαπιστώσει τις συνθήκες που βιώνουν οι *φτωχοδιάβολοι* εγκλειστοί, θα έλθει αντιμέτωπος με την οδυνηρή όψη του σωφρονιστικού συστήματος που περιλαμβάνει: σκληρή αντιμετώπιση, ανισότητες, εξαναγκασμό σε δύσκολες καθημερινές εργασίες, επιβολή περαιτέρω κυρώσεων ποινικών και πειθαρχικών και ανελαστικότητα σε θέματα χορήγησης αδειών εξόδου (Σορβατζιώτη, 2011: 194, 200-205).

Η επιλεκτική μεταχείριση εντός του σωφρονιστικού συστήματος δεν περιορίζεται μόνο ανάμεσα στους κρατούμενους οι οποίοι ανήκουν στους κοινωνικά «ισχυρούς» και στους υπόλοιπους, που δεν έχουν ανάλογη κοινωνική θέση, αλλά επεκτείνεται και σε ένα άλλο επίπεδο, στο εσωτερικό των ομάδων του κοινού εγκλήματος. Έτσι παρατηρείται μια διαφοροποιημένη και «κατ'εξάιρεση» σωφρονιστική μεταχείριση για τα μέλη των εγκληματικών οργανώσεων. Η κράτηση των «*χειρότερων από τους χειρότερους*» (Mears, 2006: 1) σε φυλακές υψίστης ασφαλείας, καθώς θεωρείται ότι οι συμπεριφορές τους είναι ελέγξιμες μόνο με α) διαχωρισμό, β) περιορισμένες μετακινήσεις και γ) περιορισμένη άμεση πρόσβαση σε προσωπικό και άλλους κρατούμενους. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν στον εκτεταμένο έλεγχο των θεωρούμενων ως πιο βίαιων και επιθετικών κρατουμένων και εκείνων που θεωρείται ότι ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου για αυτοτραυματισμό και απόδραση (Mears, 2006: 1-3· Coyle και Fair, 2018: 66-68, 76-79, 83). Αντίθετα με τους «ισχυρούς» κρατούμενους, οι «οργανωμένοι φτωχοδιάβολοι» υποβάλλονται σε καθεστώς αυστηρών περιορισμών που είναι γνωστό ως «βαθιά φύλαξη» (deep custody), δηλαδή την απομάκρυνση τους από λοιπούς κρατούμενους, τη στέγαση τους σε μονάδες απομόνωσης και στενής επιτήρησης, την συνεχή παρακολούθησή τους και ένα καθεστώς πενιχρών δραστηριοτήτων, περιορισμών και πολλαπλών στερήσεων (Shalev και Edgar, 2015: v-x, 15-17, 17, 27, 28, 31, 38-41).

2. Ιχνηλατώντας την ελληνική πραγματικότητα: Η τεκμηρίωση του οξύμωρου σχήματος μέσα από μελέτη περιπτώσεων

Στόχος της παρούσας μελέτης εξαρχής είναι να αναδειχθεί, ένα οξύμωρο σχήμα που συντίθεται από την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος κατά την αντιμετώπιση-μεταχείριση των εγκλημάτων των ισχυρών και την ταυτόχρονη θεσμική ισχύ της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου. Προς την κατεύθυνση αυτή επιχειρείται η διερεύνηση της εγκληματικότητας των ισχυρών στην Ελλάδα μέσα από το πρίσμα της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου, ανιχνεύοντας την επιλεκτική εφαρμογή της διακηρυχθείσας αρχής της ισότητας σε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα υποθέσεων, που ήρθαν στο προσκήνιο και προκάλεσαν το έντονο

ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και βρέθηκαν στο επίκεντρο της δημοσιότητας με την προβολή τους από τα ΜΜΕ.

Η ανάλυση των συγκεκριμένων υποθέσεων αποσκοπεί στο να επισφραγίσει και να τεκμηριώσει αυτό το οξύμωρο σχήμα της επιλεκτικής εφαρμογής της διακηρυχθείσας αρχής της ισότητας, όταν ο ποινικοκατασταλτικός μηχανισμός καλείται να επιληφθεί σε εγκλήματα με ισχυρούς δράστες στην Ελλάδα, καθόσον και στις τρεις αυτές υποθέσεις παρατηρούνται μορφές έκφρασης της ποινικής επιλεκτικότητας και μεροληψίας από το σύνολο των φορέων του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού.

2.1 Η υπόθεση των δομημένων ομολόγων των Ασφαλιστικών Ταμείων

Υποδειγματική υπόθεση κρατικού-επιχειρηματικού εγκλήματος που αναδεικνύει εμφατικά τις *δομικές σχέσεις* ανάμεσα στους θεσμούς οικονομικής παραγωγής και τους θεσμούς πολιτικής διακυβέρνησης, συνιστά αυτή των δομημένων ομολόγων έκδοσης από το Ελληνικό Δημόσιο, κατά τη διάρκεια της 1^{ης} επταετίας του 21^{ου} αιώνα. Σε αυτά τα δομημένα ομόλογα συνολικής ονομαστικής αξίας 1.800.000.000 ευρώ, επενδύθηκαν σταδιακά τα αποθεματικά κεφάλαια των ελληνικών Ασφαλιστικών Ταμείων προκαλώντας τεράστια οικονομική βλάβη, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, τόσο στον Κρατικό Προϋπολογισμό όσο και στους ασφαλισμένους που με τις εισφορές τους τροφοδοτούσαν επί σειρά ετών τα επενδεδυμένα αποθεματικά (Η Καθημερινή, 2012, χ.ο).

Για την πλήρη διερεύνηση της υπόθεσης αυτής συστάθηκε με ομόφωνη απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής στις 22/06/2010, εξεταστική επιτροπή, το πόρισμα της οποίας από 30/11/2011 ανέδειξε μία γιγάντια συντεχνία που έδρασε για την υλοποίηση της εν λόγω επένδυσης, με τη συμμετοχή θεσμών πολιτικής διακυβέρνησης και του κεφαλαίου. Πρωταγωνιστές του σκανδάλου, αφενός από την πλευρά των θεσμών πολιτικής εξουσίας ήταν πρόσωπα της κεντρικής πολιτικής σκηνής, όπως Υπουργοί (Οικονομικών και Απασχόλησης) και Γενικοί Γραμματείς (Δημοσιονομικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ασφάλισης), οι Διοικήσεις των Ταμείων, κρατικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί όπως η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και η Τράπεζα της Ελλάδος, η Υπηρεσία Συγκέντρωσης και Επεξεργασίας Στοιχείων Περιουσίας Ασφαλιστικών Ταμείων και η Ειδική Επιτροπή Ελέγχου και Εποπτείας της Διαχείρισης της Περιουσίας των Ασφαλιστικών Οργανισμών. Αφετέρου, από την πλευρά της οικονομικής εξουσίας, ήτοι των φορέων οικονομικής παραγωγής και διανομής, στην σύμπραξη αυτή πρωταγωνιστούν τόσο εθνικά όσο και διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ένας διεθνής Οίκος Επενδύσεων, θυγατρικές εταιρίες Πιστωτικών Ιδρυμάτων και Χρηματιστηριακές εταιρίες ιδιωτικών συμφερόντων (Βουλή των Ελλήνων, 2010: 71-74, 76-85, 87-91, 92-93).

Όπως προκύπτει από τη διερεύνηση της υπόθεσης από την εξεταστική επιτροπή, το βασικό κίνητρο και απώτερος στόχος του ελληνικού κράτους ήταν, μέσα από την επένδυση των μέχρι εκείνη τη στιγμή συσσωρευμένων αποθεματικών των Ταμείων σε ειδικά δομημένα ομόλογα, να πραγματοποιηθούν υψηλότερα κέρδη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι η ύπαρξη των εν λόγω ασφαλιστικών αποθεματικών, αποσκοπεί στην ανάπτυξη πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας για τους

Έλληνες ασφαλισμένους πολίτες και τους καταβάλλοντες ασφαλιστικές εισφορές, μέσα από παράλληλη παροχή ασφαλιστικής κάλυψης και συντάξεων (ΕΠΚΟΔΙ, 2024). Αντίστοιχα, ισχυρό κίνητρο των παρεχόμενων υπηρεσιών από τους θεσμούς του κεφαλαίου προς το κράτος, συνιστά η επίτευξη κερδών και πλουτισμού, πραγματοποιηθείσα μέσα από την αναδοχή της έκδοσης των δομημένων χρηματοοικονομικών προϊόντων καθώς και την παροχή διαμεσολάβησης για την αγορά και πώληση αυτών.

Η ζημιά που προκλήθηκε από την επένδυση αυτή και τη σύμπραξη των προαναφερθέντων κρατικών και οικονομικών παραγόντων για την υλοποίηση της, όπως ξεκάθαρα αναδεικνύεται σε όλο το φάσμα του πορίσματος της Επιτροπής, είχε τεράστιες διαστάσεις. Η μία πλευρά της βλάβης έγκειται στο γεγονός ότι τα Ταμεία των ασφαλιστικών οργανισμών αγόρασαν τα δομημένα ομόλογα σε υψηλότερη τιμή με αποτέλεσμα να ζημιωθούν εξαιτίας της υπερτιμολόγησης και της δομημένης φύσης των εκδόσεων, φύση που συνέβαλε αφενός στη σαφώς μικρότερη εμπορευσιμότητά τους και αφετέρου τα κατέστησε επένδυση υψηλού ρίσκου (Βουλή των Ελλήνων, 2010: 49, 76-80). Δεύτερη όψη της προκληθείσας βλάβης συνιστά το ότι η υπερτιμολόγηση αυτή που βάρυνε τα ασφαλιστικά ταμεία ήταν απόρροια των υπέρογκων προμηθειών που καταβλήθηκαν στους ανωτέρω αναδόχους των ομολογιακών εκδόσεων και στις ιδιωτικών συμφερόντων χρηματιστηριακές εταιρίες αλλά και στις Τράπεζες που λειτούργησαν ως διαμεσολαβήτριες για να προωθηθούν οι εκδόσεις αυτές σε επενδυτές. Η τρίτη και με βαρύνουσα σημασία όψη της βλάβης είναι το παραχθέν από τις προμήθειες «μαύρο χρήμα», μέσω του οποίου διακινήθηκαν εν μέρει οι υπέρογκες προμήθειες, για τη δωροδοκία διοικήσεων δημόσιων οργανισμών και αξιωματούχων της κρατικής εξουσίας (Βουλή των Ελλήνων, 2010: 54-63, 77-80, 85).

Μεταξύ των πολλαπλών αιτιών που συνέβαλαν σε αυτήν τη βλαπτική για το δημόσιο συμφέρον κίνηση, μπορούμε ενδεικτικά να αναφέρουμε την παθητική έως αδρανή στάση των αρμόδιων ελεγκτικών μηχανισμών, την κώφωση της πολιτικής ηγεσίας σε ρητές επιφυλάξεις για το υψηλό ρίσκο των ομολογιακών εκδόσεων, την παντελή απουσία λήψης μέτρων από την πολιτική ηγεσία και τις εποπτικές αρχές, αλλά και τον ενεργητικό της ρόλο μέσα από την παρέμβασή της κάθε φορά που παρουσιάζονταν «υπηρεσιακά προσκόμματα» για τις ριψοκίνδυνες αυτές εκδόσεις, μιας παρέμβασης που αποδεικνύει την ξεκάθαρη πρόθεση συγκάλυψης του σκανδάλου (Βουλή των Ελλήνων, 2010: 102-105, 171, 172, 173, 193, 209).

Η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος στην υπό εξέταση μελέτη περίπτωσης αναδεικνύεται μέσα από την ποινική της εξέλιξη και την κατάληξή της πολλά χρόνια αργότερα. Στη δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης και την κατάληξή της, αντικατοπτρίζεται ο τρόπος αντιμετώπισης των ισχυρών δραστών από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης κάθε φορά που αυτοί βρίσκονται αντιμέτωποι με αυτό.

Αποτιμώντας λοιπόν τη δικαστική εξέλιξη της υπόθεσης, συμπεραίνουμε ότι σε όλη την πορεία της, τόσο σε πρωτοβάθμιο επίπεδο όσο και στον δεύτερο βαθμό, δεν έλειψαν οι παραλείψεις, οι έντονες καθυστερήσεις σε τεχνικές πραγματογνωμοσύνες που θα έριχναν φως στο μέγεθος της προκληθείσας στο

Δημόσιο ζημιάς (Στάθης, 09/2017) καθώς και οι επανειλημμένες απόπειρες συσκότισης της εν λόγω δικαστικής διερεύνησης (Τζιοβάρας, 2010). Μεταξύ των προαναφερθέντων προσπαθειών συσκότισης της έρευνας αξίζει να σημειωθεί η αμφισβήτηση της νομιμότητας των εκθέσεων-πορισμάτων του πρώην εισαγγελικού λειτουργού και τότε επικεφαλής της Αρχής Νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, που περιέγραφαν ροές εκατομμυρίων μαύρου χρήματος κατευθυνόμενο για δωροδοκίες σε «συγκεκριμένο» πολιτικό χώρο και παράλληλα αναδείκνυαν και αποδείκνυαν την λεηλασία του δημοσίου χρήματος των ασφαλιστικών ταμείων από τους εμπλεκόμενους. Την αμφισβήτηση αυτή από μεριάς της ηγεσίας της Δικαιοσύνης διαδέχτηκε η «επαγγελματική καρατόμηση» του επικεφαλής ως συνέπεια της υποβίβασης της Αρχής για το «ξέπλυμα» σε υπηρεσία του υπουργείου Οικονομίας ύστερα από νομοθετική πρωτοβουλία του εν λόγω Υπουργείου (Τζιοβάρας, 2010).

Ιδιάζουσα σημασία στη δικαστική έκβαση της υπόθεσης έχει το γεγονός ότι πρωτοδίκως το Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων δικάζοντας την υπόθεση με τους 13 κατηγορούμενους, επέβαλε βαριές ποινές καθειρξέως από 15-25 έτη στο σύνολό τους για τις κακουρηγηματικές πράξεις της απάτης, της απιστίας αλλά και της εγκληματικής οργάνωσης (Δήμα, 2018). Ωστόσο, κατά την εκδίκαση των εφέσεων ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων Αθηνών, κατόπιν 16μηνιας ακροαματικής διαδικασίας, το 2018 αθώωθηκαν με τελεσίδικη απόφαση οι 11 από τους 13 κατηγορούμενους. Μόνο οι δύο από τους τρεις εξ αυτών εκπροσώπων της χρηματιστηριακής εταιρείας ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ που είχαν κριθεί προφυλακιστέοι (Τσώλη, 03/2010) κηρύχθηκαν ένοχοι για ξέπλυμα χρήματος και εκτεταμένη φοροδιαφυγή και τους επιβλήθηκαν ποινές σαφώς επιεικέστερες³ από τις πρωτοδίκως επιβληθείσες. Η αθωωτική απόφαση «των 11» βασίστηκε στην αθωωτική εισαγγελική πρόταση, και στη θετική για τους κατηγορούμενους ειδική πραγματογνωμοσύνη που διατάχθηκε από το δικαστήριο (Στάθης, 10/2017· Banking news, 2018, χ.ο· Δήμα, 2018· Dikastiko.gr, 2018, x.o).

2.2 Η υπόθεση της “Greek Mafia”

Κατά την θεωρητική ανάλυση μίας ακόμα έκφανσης της βαριάς εγκληματικότητας, όπως το οργανωμένο έγκλημα, έχει υποστηριχθεί ότι το ΟΕ λειτουργεί ακριβώς όπως μια «κανονική επιχείρηση», και έχει μια συμβιωτική σχέση με τη νομιμότητα, με το κράτος και το πολιτικό σύστημα (Βιδάλη, 2017: 150· Σταμούλη, 2019: 214-217, 218, 236).

Ήδη από το 2008, η Σ. Βιδάλη έχοντας ως αφετηρία τη σωρεία δημοσιευμάτων που προέβαλαν την έξαρση της οργανωμένης εγκληματικότητας, εξέφρασε την ανησυχία της για ραγδαία ανάπτυξη στην Ελλάδα κέντρων εγκληματικών

³ Στο άρθρο της Δήμα γίνεται μνεία για την εμφανώς μειωμένη ποινή στους 2 καταδικασθέντες. Συγκεκριμένα στον Γ. Αποστολίδη ενώ πρωτοδίκως η ποινή του είχε καθοριστεί σε 25 έτη κάθειρξη, αυτή μετατράπηκε σε 8ετή κάθειρξη χωρίς αναστολή και στον δε Θ. Πρινωτάκη η πρωτόδικη 25ετής κάθειρξη μετατράπηκε σε 4ετής φυλάκιση με δυνατότητα εξαγοράς.

επιχειρήσεων, με τη μορφή πολυ-λειτουργικών οργανώσεων, τις οποίες αποκάλεσε σκιάδεις «εθνικές οργανώσεις» ή αλλιώς «Ελληνική Μαφία» (Βιδάλη, 2008β).

Ακριβώς ένα τέτοιο δίκτυο οργανώσεων, που δραστηριοποιείται σε διάφορα πεδία του ΟΕ και των παράνομων αγορών, συνιστά η λεγόμενη Greek Mafia, η δράση της οποίας και οι πρακτικές της, απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί την ελληνική πραγματικότητα. Οι Ετήσιες Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. για το σοβαρό και Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα (Ε.Ο.Ε.Ε.) και οι υποθέσεις των «μεγάλων ξεκαθαρισμάτων» και των «συμβολαίων θανάτου» που απασχόλησαν την κοινή γνώμη μέσα από τον Τύπο, σκιαγραφούν τη δράση της λεγόμενης Greek Mafia: πρόκειται για ένα σύστημα που, εκμεταλλευόμενο τη διαφθορά αξιωματούχων, προβαίνει μεταξύ άλλων, σε ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, εντολές για συμβόλαια θανάτου, απαγωγές, παροχή προστασίας, υπηρεσίες τοκογλυφίας, εκβιασμούς, λαθρεμπόριο πετρελαιοειδών και διακίνηση ναρκωτικών και όπλων. Στις Ε.Ο.Ε.Ε. και στις Ετήσιες Εκθέσεις SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment) της Europol, προβάλλεται εμφαιτικά το γεγονός ότι τα εγκληματικά δίκτυα εκμεταλλεύονται νομότυπες επιχειρήσεις και δομές, όπως νυχτερινά κέντρα διασκέδασης και καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, προκειμένου να νομιμοποιήσουν τα εγκληματικά τους κέρδη (Europol, Eu Socta 2021: 7, 10, 15, 18· ενδεικτ. Ελληνική Αστυνομία, Ε.Ο.Ε.Ε. 2019: 7, 27, 59, 64, 73, 76, 84, 90, 96, 100). Αυτό όμως που αναδεικνύεται ξεκάθαρα από τις επίσημες Εκθέσεις της ΕΛ.ΑΣ. είναι η σχέση συμβίωσης της νομιμότητας με την παρανομία, όπως αυτή αναπτύσσεται όταν π.χ. οι παράνομοι έχουν μια νόμιμη επιχείρηση και ταυτόχρονα συμμετέχουν σε λαθρεμπόριο (ενδεικτ. Ελληνική Αστυνομία, Ε.Ο.Ε.Ε. 2018: 7, 26, 60, 64, 72, 74, 81, 93, 97).

Μέσα από μια ενδελεχή διερεύνηση της εκτενούς ελληνικής αστυνομικής και δικαστικής αρθρογραφίας στον Τύπο, γίνεται εμφανές το έντονο δημοσιογραφικό ενδιαφέρον για τις υποθέσεις που αφορούν την εγκληματική δράση της λεγόμενης Ελληνικής Μαφίας. Ωστόσο, κατά την παρουσίαση της από τα ΜΜΕ, δεν τίθενται ζητήματα σχέσεων και διαπλοκής με ισχυρούς επιχειρηματίες, πολιτικούς και υψηλά ιστάμενους κρατικούς λειτουργούς. Πλήθος άρθρων επιχειρούν να φωτίσουν τις πρακτικές των εγκληματικών οργανώσεων μέσω των «συμβολαίων θανάτου», που έχουν ως στόχο δημοσιογράφους, πρώην αστυνομικούς, μέλη της ίδιας της Ελληνικής Μαφίας και ανταγωνιστές της.

Επίσης, απασχολούν την ειδησεογραφία α) οι πρακτικές της οργάνωσης που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της απόλυτης κυριαρχίας στην *οικονομία της νύχτας* (Σουλιώτης, 07/2018), β) η εμπλοκή αστυνομικών σε καίριες θέσεις, οι οποίοι συχνά διαδραματίζουν κομβικούς ρόλους για τη διευκόλυνση της δράσης της εγκληματικής οργάνωσης (Σουλιώτης, 06/2021), γ) τα ειδικά ζητήματα διαφθοράς εντός της ΕΛ.ΑΣ. όπως αυτά αναδύονται από τις σχέσεις στελεχών της Αστυνομίας με τα μέλη της Greek Mafia (Σουλιώτης, 04/2021), δ) οι προσβάσεις και «συνδέσεις» που μπορούν να έχουν τα εγκληματικά κυκλώματα της Ελληνικής Μαφίας με την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ), χρησιμοποιώντας αφενός τα προϊόντα των υποκλοπών για ίδιον όφελος και αποκτώντας απευθείας ενημέρωση από μυστικούς πράκτορες της (Λαμπρόπουλος, 2023) και ε) τα «ξεκαθαρίσματα λογαριασμών» και

εκτελέσεις, που έχουν προκύψει ήδη από το 2017 στους κόλπους της λεγόμενης Ελληνικής Μαφίας. Αλλά υπάρχουν και υποθέσεις από το παρελθόν που έχουν μείνει ανεξιχνίαστες. Όπως αναφέρεται από το 2005 έως το 2009 περίπου 20 υποθέσεις παρέμειναν ανεξιχνίαστες (Λαμπρόπουλος, 2022).

Ανάμεσα σε άλλες υποθέσεις ξεχωρίζει η από το 2015 έρευνα της ΕΥΠ για την εξακρίβωση της ύπαρξης διαφθοράς εντός της ΕΛ.ΑΣ. (Πόπωτας και Καλύβα, 2020), που κατέληξε σε ένα μακροσκελές πόρισμα 70 σελίδων το οποίο οδήγησε 19 συνολικά άτομα σε παραπομπή σε δίκη στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων. Ανάμεσα τους, αξιωματικοί της ΕΛ.ΑΣ. (εν ενεργεία και απόστρατοι), δικηγόροι, δικαστικοί υπάλληλοι και εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου εργαζόμενοι για το εγκληματικό δίκτυο ως εισπράκτορες χρημάτων για την παρεχόμενη «προστασία». Στόχος όλων των κατηγορουμένων ήταν η «παροχή εξυπηρετήσεων» στα μέλη εγκληματικής οργάνωσης για την αποφυγή ελέγχων και την απρόσκοπτη διεξαγωγή των παράνομων δραστηριοτήτων της.

2.2.1. Η δικονομική αντιμετώπιση

Αυτό όμως που παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αξίζει προσοχής, είναι η δικονομική έκβαση της υπόθεσης «Greek Mafia» μετά την παραπομπή σε δίκη στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων. Η δίκη ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2020 και μετά από μια σειρά διακοπών συνεχίστηκε τον Σεπτέμβρη του 2022. Πρώτα θα εκδικάζονταν τα πλημμελήματα, αφού έγινε διαχωρισμός από τα κακουρηγήματα προς εξασφάλιση δικονομικής οικονομίας. Καθόλη τη διάρκεια της δίκης στον Τύπο εκφράζονταν ανησυχίες και σοβαρές υποψίες για καθολική απαλλαγή των κατηγορουμένων, με αναφορές σε δικονομικούς ελιγμούς και στοχευμένη κωλυσιεργία εκ μέρους της εισαγγελίας, η οποία μέχρι και την έναρξη της δίκης δεν είχε προσκομίσει στην δικαστική έδρα τις απαιτούμενες και συνάμα «σωστές» εκθέσεις απομαγνητοφωνήσεων του προϊόντος των υποκλοπών της ΕΥΠ, παρά προσκόμισε μόνο κάποιες χειρόγραφες σημειώσεις (Πολυχρονιάδης, 2022· Παπαδοπούλου, 2024).

Παρά το γεγονός ότι η βαρύτητα της υπόθεσης δεν αφορούσε τόσο το πλημμέλημα της δωροδοκίας ως διαπραχθέν αδίκημα, όσο το προφίλ των κατηγορουμένων, η πρόταση του Εισαγγελέα της έδρας του 3μελούς Εφετείου κατά τη συνεδρίαση της 11^{ης} Ιανουαρίου 2023 περί απαλλαγής των κατηγορουμένων λόγω ανύπαρκτου ικανού προς στοιχειοθέτηση του αδικήματος αποδεικτικού υλικού, επιβεβαίωσε τις έντονες ανησυχίες και σοβαρές υποψίες του Τύπου περί καθολικής απαλλαγής των κατηγορουμένων. Αυτή η απαλλακτική εισαγγελική πρόταση οδήγησε, όπως αναμενόταν στην αθώωση όλων των κατηγορουμένων για το πλημμέλημα της δωροδοκίας στις 31.01.2023. Η αιτιολογία της αθωωτικής απόφασης στηρίχθηκε σε τρεις άξονες: α) στην ανυπαρξία επαρκών αποδεικτικών μέσων, β) στην προχειρότητα συλλογής των συνομιλιών – που τέθηκαν στη δικογραφία και γ) στην ανευθυνότητα με την οποία απομαγνητοφωνήθηκαν αυτές οι συνομιλίες, με τις διαπιστούμενες πλημμέλειες και τα «ύποπτα κενά» στην δικογραφία να παίζουν τον καθοριστικότερο ρόλο. Ο δε Εισαγγελέας δήλωσε ντροπιασμένος από τον τρόπο που οι άνθρωποι της Δικαιοσύνης χειρίστηκαν την υπόθεση (Εφημερίδα των Συντακτών, 2023· Παλαιού, 2023). Η εκδίκαση των κακουρηγημάτων της εγκληματικής

οργάνωσης, της εκβίασης και της δωροληψίας είναι ακόμα των εν εξελίξει (Η Καθημερινή, 2025).

Όπως επισημαίνεται (Βιδάλη, 2019: 329), η επιλεκτικότητα τόσο σε επίπεδο Αστυνομίας, όσο και σε επίπεδο Δικαιοσύνης επηρεάζεται σε τεράστιο βαθμό από σωρεία εξωνομικών παραγόντων, οι οποίοι έχουν τεράστιο αντίκτυπο στη διαδικασία παραγωγής νόμιμου αποδεικτικού υλικού, κάτι που είναι άλλωστε και το ζητούμενο κατά την Ποινική Δίκη, που συνιστά μια πορεία προς αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας (Παπαδαμάκης, 2019: 188). Η Σ. Βιδάλη (στο *ίδιο*, ό.π.) αναλύει διεξοδικά τους παράγοντες αυτούς που παρεμποδίζουν την αστυνομική έρευνα όπως ενδεικτικά, οι επεμβάσεις και παρεμβάσεις «τρίτων» κατά τη διεξαγωγή των ερευνών, η ακατάλληλη και ανεπαρκής επαγγελματική κατάρτιση των ερευνητών, η μη τήρηση των βέλτιστων και νόμιμων πρακτικών, η έλλειψη ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ο εσωτερικός ανταγωνισμός, η πολυεποπτεία και οι διαρροές πληροφοριών-στόχων-στοιχείων-μέσων. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συνιστούν μείζονος σημασίας επιβαρυντικούς παράγοντες για την ορθή διεξαγωγή των ερευνών (ό.π.).

Εξετάζοντας προσεκτικά την δικονομική έκβαση της υπόθεσης της εγχώριας μαφίας κατά την εκδίκαση των πλημμελημάτων και αναλύοντας τους άξονες στους οποίους βασίστηκε η αθωωτική απόφαση όλων των κατηγορουμένων είτε ομόφωνα είτε κατά πλειοψηφία, αναδεικνύεται εμφιατικά πώς οι προαναφερθέντες εξωθεσμικοί παράγοντες, λειτούργησαν πλήρως και στην εν λόγω περίπτωση, αδρανοποιώντας τους εκπροσώπους του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού και επηρεάζοντας την απόδοση Δικαιοσύνης.

2.3 Η υπόθεση των “Υποκλοπών”

Μια υπόθεση που απασχολεί και που η δημοσιοποίησή της ανέδειξε την σημασία της ερευνητικής δημοσιογραφίας στη χώρα, συνιστά η υπόθεση των υποκλοπών ή αλλιώς “*Predatorgate*”. Παρά το γεγονός ότι η υπόθεση άρχισε από το 2019, η δικαστική έρευνα βρίσκεται ακόμη σε πρώιμα στάδια και διαφαίνονται ήδη από τις απαρχές της διερεύνησής της, στοιχεία επιλεκτικότητας.

Καταρχήν είναι σημαντικό, να υπογραμιστεί ότι αφορμή για να αρχίσει η έρευνα στην Ελλάδα και την Ευρώπη, αποτέλεσε η μηνυτήρια αναφορά του Ευρωβουλευτή και Προέδρου του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ, Ν. Ανδρουλάκη, που κατατέθηκε στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου, για την εξακριβωμένη παγίδευση του κινητού τηλεφώνου του με το παράνομο κατασκοπευτικό λογισμικό Predator (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 44)⁴. Αυτή η καταγγελία «άνοιξε τον ασκό του Αιόλου» και ήρθαν στη δημοσιότητα σωρεία επιβεβαιωμένων από αρμόδιες υπηρεσίες ευρημάτων (υπηρεσία Κυβερνοασφάλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Εργαστήριο Citizen Lab) κατόπιν καταγγελιών για επιμολύνσεις με το spyware

⁴ Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο Ευρωβουλευτής απευθύνθηκε τον Ιούνιο του 2022 στην Υπηρεσία Κυβερνοασφάλειας του ΕΚ για την διακρίβωση τυχόν παγίδευσης του κινητού του με παράνομο λογισμικό. Κατόπιν λοιπόν της εγκληματολογικής ανάλυσης στο κινητό του Ευρωβουλευτή, διαπιστώθηκε ότι οι απόπειρες χάκινγκ έγιναν ενώ ο κ. Ανδρουλάκης ήταν υποψήφιος για την ηγεσία του κόμματος της αντιπολίτευσης το 2019 (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 44).

Predator, για παράνομες παρακολούθησεις πλήθους στόχων-θύματων όπως: Έλληνες πολιτικοί, ευρωβουλευτές, δημοσιογράφοι, αξιωματικοί Ενόπλων Δυνάμεων, κυβερνητικά στελέχη, μεγαλοστέλεχη εταιριών-κολοσσών και μεγαλοεπιχειρηματίες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 44, 45, 62-71· Έκθεση PEGA, 2023). Με αφορμή τη μακροσκελή έρευνα του εργαστηρίου Citizen Lab του Τορόντο, το 2021, για τις ψηφιακές απειλές κατά των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποκαλύφθηκε ότι το μέχρι τότε άγνωστο για την κοινή γνώμη spyware Predator, είχε μεγάλο «πελατολόγιο» και στην Ελλάδα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 44-45).

Ο εξοπλισμός παρακολούθησης. Το Predator συνιστά εργαλείο παρακολούθησης που επιτρέπει στον χρήστη, μετά την εγκατάστασή του μέσω αποστολής ενός γραπτού μηνύματος, την πλήρη και συνεχή πρόσβαση στην κινητή συσκευή του «στόχου-θύματος». Μέσα από την καθολική αυτή πρόσβαση γίνεται εφικτή η αδιάκοπη παρακολούθηση του στόχου αλλά και του περιβάλλοντός του. Συνεπώς, ο παρακολουθούμενος στόχος εν αγνοία του, μετατρέπεται ταυτόχρονα σε μέσο παρακολούθησης και των συνομιλητών του (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 4-5). Η πρόσβαση όμως αυτή δεν περιορίζεται μόνο στα δεδομένα του κινητού τηλεφώνου αλλά επεκτείνεται τόσο στα προστατευόμενα από τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ) προσωπικά δεδομένα, όσο και στα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα που τελούν επίσης υπό καθεστώς προστασίας του ΓΚΠΔ (Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε., 2016).

Το θεσμικό πλαίσιο. Στην ελληνική έννομη τάξη, η μόλυνση συσκευής με κατασκοπευτικό λογισμικό συνιστά ποινικό αδίκημα σύμφωνα με διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (Σάμιος, 2019, άρθρα 292Α, 292Β και 370 του ΠΚ). Ταυτόχρονα, η παραγωγή, προμήθεια, πώληση, χρήση, εισαγωγή, κατοχή και διανομή κακόβουλου λογισμικού και κατασκοπευτικού λογισμικού, συνιστά επίσης ποινικό αδίκημα για το ελληνικό ποινικό δίκαιο (Σάμιος, 2019, άρθρο 292Γ του ΠΚ). Σύμφωνα με την έκθεση της PEGA⁵, το Predator δύναται να αποκτηθεί είτε απευθείας από τα Κράτη, είτε δια πληρεξουσίου, μεσάζοντα ή εταιρίας διαμεσολάβησης και η αγορά και χρήση του είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, όμως πολλά κράτη δεν την περιλαμβάνουν ως δαπάνη στον προϋπολογισμό τους, αποφεύγοντας την επιτήρηση και τον έλεγχο. Η ελληνική Κυβέρνηση διαψεύδει και αρνείται κατηγορηματικά την τυχόν εμπλοκή των κρατικών αρχών στην προμήθεια και χρήση του Predator, μολονότι η PEGA εμμένει, ότι ο χειριστής του Predator ήταν η ΕΥΠ ή άλλος κρατικός ή ιδιωτικός φορέας που τελούσε υπό τις εντολές της (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023).

Οι εταιρείες. Βασικοί εμπλεκόμενοι στο σκάνδαλο των υποκλοπών με το Predator με καίριο ρόλο στην αγοραπωλησία του εν λόγω λογισμικού, αποτέλεσαν δύο εταιρείες, μέρη ενός δαιδαλώδους δικτύου εταιριών ανά τον κόσμο. Ειδικότερα,

---

⁵ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφάσισε, στις 10 Μαρτίου 2022, να συστήσει εξεταστική επιτροπή «PEGA» σύμφωνα με το άρθρο 226 ΣΛΕΕ, προκειμένου να διερευνήσει εικαζόμενες παραβάσεις ή περιπτώσεις κακοδιοίκησης κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τη χρήση του λογισμικού Pegasus και αντίστοιχου κατασκοπευτικού λογισμικού παρακολούθησης. Η επιτροπή PEGA ξεκίνησε τις εργασίες της στις 19 Απριλίου 2022, συλλέγοντας πληροφορίες με δημόσιες ακροάσεις, αποστολές, διαβουλεύσεις με εμπειρογνώμονες, αιτήματα πρόσβασης σε δεδομένα, αποδεικτικά στοιχεία και έρευνες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 4-5).

η πρώτη εταιρεία συνιστά τεραστίων διαστάσεων εταιρικό πλέγμα που προσομοιάζει με «γαλαξία εταιριών» (Λεοντόπουλος και Χονδρόγιαννος, 2023)⁶. Η δεύτερη εταιρεία ήταν προμηθευτής εξοπλισμού επικοινωνιών και παρακολούθησης της ΕΛ.ΑΣ. και της ΕΥΠ και διαμεσολάβησε για να αγοράσει η ΕΥΠ συστήματα επισυνδέσεων. Το 50% των μετοχών της δεύτερης αυτής εταιρείας φέρεται να κατέχει ο κατηγορούμενος για φοροδιαφυγή Γ.Λ., για τον οποίο, έκανε ρεπορτάζ ο επίσης «παρακολουθούμενος από το παράνομο spyware δημοσιογράφος Θ. Κουκάκης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023· Τέλλογλου και Τριανταφύλλου, 09/2022· Τέλλογλου και Τριανταφύλλου, 04/2022). Κατά την διεξαγωγή της έρευνας σε Ελλάδα και Ευρώπη με αφορμή την μηνυτήρια αναφορά του Ευρωβουλευτή και Προέδρου του ΠΑΣΟΚ-ΚΙΝΑΛ, Ν. Ανδρουλάκη, σοβαρές ενδείξεις που προέκυψαν όπως: α) η διασύνδεση αμοτέρων των εταιριών με σύνθετα εταιρικά πλέγματα που καθιστά τον εντοπισμό και προσδιορισμό των πραγματικών δικαιούχων τους ιδιαίτερα δύσκολο, β) ο ρόλος των στελεχών τους ως μεσάζοντες που κλείνουν συμφωνίες με το Ελληνικό Δημόσιο, διατηρώντας παράλληλα στενές επαγγελματικές και προσωπικές σχέσεις με ανώτερους υπηρεσιακούς παράγοντες της ελληνικής διοίκησης και αξιωματούχους σε ανώτατες πολιτικές θέσεις και γ) η αποκάλυψη των επιχειρηματικών συναλλαγών ανθρώπων που είχαν θέσεις «κλειδιά» στο σκάνδαλο με τα Paradise Papers, αποτέλεσαν στοιχεία που προκάλεσαν το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας (EPPO) για την υπόθεση των υποκλοπών (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023· EPPO Europa).

Η εικαζόμενη διαπλοκή. Ειδικότερα, η διαπλοκή των δύο εταιριών με ανώτατα κυβερνητικά στελέχη στην Ελλάδα διαδραματίζεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορά την εξαγωγή του παράνομου λογισμικού κατά παράβαση του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 2021/821 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Μαΐου 2021 (Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε, 2021). Σύμφωνα με δημοσιοποιημένα έγγραφα και στοιχεία της ερευνητικής δημοσιογραφίας, ανώτατος πολιτικός αξιωματούχος και στέλεχος του κυβερνώντος κόμματος είχε εγκρίνει ως εκ της θέσεως του την εξαγωγή από τις εν λόγω εταιρείες προϊόντων κατασκοπευτικού λογισμικού σε Σουδάν, Μπαγκλαντές και Μαδαγασκάρη (Τέλλογλου και Τριανταφύλλου, 09/2022). Το δεύτερο επίπεδο εμπλοκής αφορά το καθεστώς κάτω από το οποίο η δεύτερη εταιρεία σύναψε συμβάσεις με υπηρεσίες του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, όπου 6 εκ των 7 συνολικά, ήταν απόρρητες (Σουλιώτης, 2022).

Η διαπλοκή και αλληλόδραση όμως μεταξύ των εταιριών-κολοσσών με την ανώτατη κρατική Διοίκηση και με κρατικούς λειτουργούς και αξιωματούχους σε νευραλγικές θέσεις, προκύπτει μέσα από εξακριβωθείσες από την PEGA, πρακτικές και πολιτικές. Ενδεικτικά αναφέρονται πρακτικές, όπως οι εταιρικές δωρεές στην Ελληνική Κυβέρνηση που διευκολύνονταν από άλλες offshore εταιρίες, για να παρακάμψουν τις δόκιμες και τακτικές διαδικασίες υποβολής προσφορών.

---

⁶ Ως «Γαλαξία της Intellexa» προσομοίωσε η ανεξάρτητη ερευνητική δημοσιογραφία μετά την έναρξη της αποκαλούμενης ως “ Predator Files” έρευνας, το πλέγμα των εταιριών μητρικών, θυγατρικών, εξωχώριων, εταιρικών συμμετοχών, ενδιάμεσων εταιριών, εταιριών κελύφη, εικονικών εταιριών κ.ο.κ, που εμπλέκονται με τον όμιλο που κατασκεύασε και πούλησε το Predator.

Αναφέρεται επίσης, η σύναψη πολλαπλών απόρρητων δημοσίων συμβάσεων με το Ελληνικό Κράτος και η υποβολή προσφορών μέσω εμπιστευτικών διαδικασιών, κατόπιν πρότερης μυστικής πρωθυπουργικής απόφασης για χορήγηση δανείου 40 εκ. ευρώ στο ΚΕΤΥΑΚ (Κεντρο Τεχνολογικής Υποστήριξης Ανάπτυξης και Καινοτομίας) της ΕΥΠ, από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας προς χρηματοδότηση παράνομου κατασκοπευτικού λογισμικού (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022). Πρακτικές αυτού του είδους συνιστούν όψεις πολιτικής διαφθοράς που, αν έχουν βάση, εγείρουν σοβαρές υποψίες αθέμιτης χρήσης ευρωπαϊκών κονδυλίων για χρηματοδότηση παράνομου spyware, παραβάσεις δηλαδή που καθιστούν την παρέμβαση της ΕΡΡΟ επιτακτική (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον όμως στην υπόθεση των υποκλοπών παρουσιάζει η ανάδειξη μιας «νομοθετικής παλινωδίας» που εκτυλίχθηκε με το ξέσπασμα του σκανδάλου:

Συγκεκριμένα, η Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, διαθέτει ένα νομοθετικό πλαίσιο που απαγορεύει τη χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού (spyware) όπως είναι το Predator. Όμως όταν οι «στόχοι-θύματα» αντιλήφθηκαν ότι είχαν παγιδευτεί από το Predator ή/και από την ΕΥΠ, θεσπίστηκαν διατάξεις που παραβίαζαν τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων. Ειδικότερα, τον Μάρτιο του 2021, προς αποφυγή ξεκάθαρης απάντησης από την ΕΥΠ σε ερώτημα που είχε υποβάλει η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) για τον λόγο των παρακολουθήσεων του Θ. Κουκάκη, με τον Ν. 4790/2021 άρθηκε η δυνατότητα των παρακολουθούμενων να ενημερωθούν για την άρση του τηλεφωνικού τους απορρήτου από την ΕΥΠ (άρθρο 87§9 που τροποποίησε το άρθρο 5§9 του Ν.2225/1994) με το σκεπτικό ότι με τη γνωστοποίηση θα διακυβευόταν ο σκοπός για τον οποίο διατάχθηκε η παρακολούθηση (Στυλιανίδου, 2021). Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας, μετά από προσφυγή του Νίκου Ανδρουλάκη σχετικά με τη συνταγματικότητα της διάταξης, αποφάνθηκε ότι η διάταξη αυτή είναι αντισυνταγματική (Κρουστάλλη, 2024). Την άμεση και επείγουσα απόσυρση της εν λόγω Τροπολογίας 826/145 ζήτησε το Ευρωκοινοβούλιο από τη χώρα μας με Σύστασή του (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 06/2023).

Επιπλέον, η διαφαινόμενη προσπάθεια συγκάλυψης του σκανδάλου από τον κρατικό μηχανισμό ενισχύεται αν ληφθούν υπόψη σειρά σκιωδών πρακτικών και παρεμβάσεων, όπως πλημμελείς έλεγχοι στις εμπλεκόμενες εταιρίες, καταγγελίες για εκφοβισμό των θιγόμενων προσώπων, πολιτικές πιέσεις στους ελεγκτικούς μηχανισμούς και καταχρηστική χρήση των «λόγων εθνικής ασφάλειας» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023· Ε.Σ.Η.Ε.Α, 2022· Το Βήμα, 2022).

Ενδεικτικά, αναφέρουμε την στάση του τότε εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, που ζητούσε επιλεκτικούς φορολογικούς ελέγχους για τους ιδιοκτήτες των ανεξάρτητων ειδησεογραφικών επιχειρήσεων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023· Ε.Σ.Η.Ε.Α, 2022· Το Βήμα, 2022), τους πλημμελείς ελέγχους που διεξήχθησαν από την Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ) κατά την διάρκεια της έρευνας της στην έδρα μιας εκ των εμπλεκόμενων εταιριών (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023), που οδήγησαν σε Σύσταση του ΕΚ στην Ελλάδα για άμεση διασφάλιση της ανεξαρτησίας της ηγεσίας της ΕΑΔ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 06/2023). Τέλος, η Βουλή των

Ελλήνων και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε όλη την διάρκεια της διερεύνησης του σκανδάλου ήρθαν αντιμέτωποι επανειλημμένα με την επίκληση της εθνικής ασφάλειας εκ μέρους θεσμικών εκπροσώπων της Ελλάδας προκειμένου να μην παρέχουν εξηγήσεις για τις παρακολουθήσεις και τα σχετικά ευρήματα, αντίθετα από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023: 6).

Η διαπλοκή και αλληλεπίδραση των δύο τομέων, της πολιτικής και της οικονομίας διαφαίνεται ξεκάθαρα στην υπόθεση των υποκλοπών, όταν αυτή αναλύεται υπό το πρίσμα της Πολιτικής Οικονομίας. Η κριτική εγκληματολογία μελετά το εγκληματικό φαινόμενο δίνοντας την δέουσα σημασία στην τοποθέτηση αυτού εντός ενός κοινωνικού πλαισίου το οποίο αναπτύσσεται μεταξύ της δομής και του κοινωνικού φορέα. Ειδικότερα, τοποθετεί έγκλημα-αποκλίνουσα συμπεριφορά-κοινωνική σύγκρουση εντός του καθοριστικού κοινωνικό-οικονομικό τους πλαισίου. Επομένως, αναδεικνύει και καθιερώνει τις διασυνδέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε δίκαιο, κράτος, νομικές και πολιτικές σχέσεις και λειτουργούς του εγκλήματος (Βιδάλη, 2022: 202). Όπως και ο W. Chambliss (1975: 165) θεωρεί, *η εγκληματικότητα δεν είναι απλώς κάτι που οι άνθρωποι έχουν ή δεν έχουν, το έγκλημα δεν είναι κάτι που κάποιοι άνθρωποι κάνουν και κάποιοι άλλοι όχι. Το θέμα με το έγκλημα εντοπίζεται στο ποιος μπορεί να αποδώσει την ετικέτα και σε ποιόν, και στο γεγονός ότι σε μια τέτοια κοινωνικο-πολιτική διαδικασία υποθάλπεται η δομή των κοινωνικών σχέσεων, όπως αυτή καθορίζεται από την πολιτική οικονομία*. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Kramer και Michalowski (Michalowski & Kramer, 2007), στην μελέτη της *βαριάς εγκληματικότητας* όπως το κρατικό-εταιρικό έγκλημα (ΚΕΕ εφεξής) (Βιδάλη, 2017: 129), θα ήταν λάθος να ανατεθεί η αποκλειστική ευθύνη στους πολιτικούς ηγέτες μόνο. Και αυτό γιατί όπως οι ίδιοι εξηγούν, οι πολιτικές ελίτ σπάνια λειτουργούν χωρίς την προτροπή ή την υποστήριξη τουλάχιστον κάποιων οικονομικών ελίτ. Αυτό που είναι οικονομικό είναι πάντα πολιτικό και αυτό που είναι πολιτικό είναι πάντα οικονομικό (Michalowski & Kramer, 2007: 200- 201). Επομένως, υπάρχει μόνο πολιτική-οικονομία και στο πλαίσιο αυτής, οι διασταυρώσεις της οικονομικής και πολιτικής δύναμης παράγουν τεράστια εγκλήματα με τεράστιες κοινωνικές βλάβες. Όπως άλλωστε υποστήριζαν οι Michalowski και Kramer, *«η μεγάλη δύναμη και τα μεγάλα εγκλήματα είναι αδιαχώριστα»* (Michalowski & Kramer, 2007: 201, 212).

Στην υπόθεση των υποκλοπών οι σχέσεις και η σύμπραξη, οι επιχειρηματικές συναλλαγές, οι στενές και εκτενείς διασυνδέσεις, και αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα σε Έλληνες πολιτικούς, αξιωματούχους και τις εταιρείες καταδεικνύουν αναμφίβολα αυτήν τη συμβιωτική σχέση (Λεοντόπουλος και Χονδρόγιαννος, 2022· W. Chambliss, 2004: 243, 249⁷).

---

⁷ Ο W. Chambliss παρατηρεί ότι η συμβίωση είναι μια λειτουργική διαδικασία προς διατήρηση μια καθόλα δομημένης σχέσης που εξυπηρετεί τόσο τα συμφέροντα του παραβάτη του νόμου όσο και τα συμφέροντα του επιβάλλοντα τον νόμο. Επίσης επισημαίνει ότι η αιτία του εγκλήματος, είτε αυτό είναι οργανωμένο, είτε κρατικό εταιρικό έγκλημα, είτε είναι έγκλημα λευκού περιλαιμίου, είναι ο ίδιος ο ποινικός νόμος που έχει ορίσει συγκεκριμένες πράξεις ως εγκληματικές, μέσα από μία καθόλα διαλεκτική διαδικασία.

Η ύπαρξη παράνομων και κοινωνικά επιβλαβών πράξεων και η άμεση συνεργασία των θεσμών πολιτικής διακυβέρνησης και οικονομικών θεσμών προς επιδίωξη ενός ή πολλών κοινών στόχων, συνιστούν όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τον ορισμό για το κρατικό εταιρικό έγκλημα (ΚΕΕ)(Michalowski & Kramer, 2007: 208· Γεωργούλας, 2020: 390) και τα οποία συνάμα συμπυκνώνει στο σύνολο της η υπόθεση των υποκλοπών. Ταυτόχρονα όμως η εν λόγω υπόθεση συνιστά ένα σύνθετο ΚΕΕ, καθώς αναδύονται εμφαντικά οι δομικές σχέσεις ανάμεσα στους προαναφερθέντες θεσμούς, η σύμπτωση στόχων και σκοπών και η παντελής έλλειψη ευκαιριακού χαρακτήρα, αλλά αντίθετα, η ύπαρξη μιας διαρκούς παρουσίας και λειτουργίας μιας δυναμικής και ανατροφοδοτούμενης αλληλεπίδρασης προς νομή της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας (Γασπαρινάτου, 2019: 171).

Επίσης, σειρά από αρνήσεις τόσο από την Κυβέρνηση, τη Δικαιοσύνη, το Κοινοβούλιο και τις εταιρίες να παρέχουν πληροφορίες, στοιχεία και απαντήσεις στην Επιτροπή PEGA κατά την διερεύνηση της υπόθεσης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023), αποκαλύπτουν ένα στοιχείο συγκάλυψης, που είναι σχεδιασμένη μέσα από «αποεγκληματοποιήσεις» που συμβαίνουν μέσω θέσπισης μεροληπτικών κανόνων, διαχείριση δημοσίων πραγμάτων προς όφελος των εμπλεκόμενων εταιριών που συνιστούν ισχυρά οικονομικά δίκτυα και συνδέονται με πολύπλοκες ανταλλαγές ανάμεσα σε Κυβέρνηση και εταιρίες (Βιδάλη, 2017: 74,75).

Η ελληνική κυβέρνηση αποποιείται πλήρως την ευθύνη για την υπόθεση . Ωστόσο από τη μέχρι τώρα έρευνα της Επιτροπής PEGA και τις συστάσεις του ΕΚ προς την Ελλάδα, αναδεικνύονται σοβαρές ενδείξεις για την ευθύνη της Ελληνικής Κυβέρνησης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 05/2023· Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 06/2023). Ως γνωστόν σύμφωνα με τον S. Cohen η αποποίηση είναι διαδικασία/μηχανισμός που μαθαίνεται και περιλαμβάνει τεχνικές διάπραξης, άρνησης, επανακαθορισμού του εγκληματικού χαρακτήρα της πράξης, εξορθολογισμού και απόθησης προς έναν σκοπό: τη νομιμοποίηση της εγκληματικής πράξης (Cohen, 2021: 106-107)⁸. Με την αποποίηση αμοτέρων (ευθύνης και γνώσης), εκμηδενίζεται ο παράνομος χαρακτήρας της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των πραγματικά υπευθύνων κυβερνητικών αξιωματούχων και υψηλά ιστάμενων στελεχών του Δημοσίου και έτσι καταλήγει να αποδίδεται η εγκληματική ταυτότητα στα χαμηλότερα επίπεδα εμπλοκής (Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 127, 128· Michalowski και Kramer, 2007: 205, 206), «στους τελευταίους τροχούς της αμάξης».

Τα προαναφερθέντα επιβεβαιώνονται και από τη δικαστική έκβαση της υπόθεσης των υποκλοπών στην Ελλάδα μετά την πρωτοβουλία της αναβάθμισης της έρευνας σχετικά με το σκάνδαλο των υποκλοπών από την εισαγγελέα του Αρείου

---

⁸ Ο S. Cohen επισημαίνει ότι οι αρνήσεις και οι ουδετεροποιήσεις συνιστούν *ρητορικά τεχνάσματα* και τρία από τα πέντε αυτά τεχνάσματα-τεχνικές κάνουν χρήση της λέξης «άρνηση». Διέκρινε τις καταστάσεις άρνησης, ανάμεσα στην «άρνηση της ευθύνης» -«δεν σκόπευα να το κάνω»- όπου συνιστά τον πιο από τρόπο με τον οποίο ο παραβάτης αρνείται την πρόθεση και την ευθύνη, στην «άρνηση της βλάβης» -όπου ο παραβάτης ουδετεροποιεί την αδικία της πράξης ελαχιστοποιώντας τις προκληθείσες από αυτήν βλάβες- και στην «άρνηση του θύματος» -όπου παρόλο που ο παραβάτης έχει αναγνωρίσει κάποια ευθύνη και βλάβη, εξακολουθεί να διαμαρτύρεται για το αν η βλάβη είναι άδικη δεδομένων των συνθηκών-.

Πάγου και την ανάθεσή της στον αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Συγκεκριμένα στις 30/7/2024 η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου εξέδωσε ανακοίνωση για το τριακοσίων σελίδων Πόρισμα της προκαταρκτικής εξέτασης που υπέβαλε ο Αντεισαγγελέας με το οποίο η ίδια συμφώνησε και κατέληξε στην εξής διαπίστωση: «Από το πιο πάνω πλούσιο αποδεικτικό υλικό συνάγεται *ANANTILAEKTA* ότι δεν υπήρξε καμία απολύτως εμπλοκή με το κατασκοπευτικό λογισμικό *predator* ή οποιοδήποτε άλλο παρόμοιο λογισμικό κρατικής υπηρεσίας και δη της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ), της Αντιτρομοκρατικής (Δ.Α.Ε.Ε.Β.) και γενικότερα της ΕΛΑΣ (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη) ή οποιοδήποτε κρατικού λειτουργού». Με την καταληκτική αυτή διαπίστωση η υπόθεση των υποκλοπών ως προς την ΕΥΠ, τις έτερες κρατικές υπηρεσίες και τα εμπλεκόμενα φυσικά πρόσωπα κρατικού λειτουργούς και αξιωματούχους σε νευραλγικές θέσεις, αρχειοθετείται από αμφοτέρους εισαγγελικούς λειτουργούς. Την ανακοίνωση της Εισαγγελέως ΑΠ κλείνει η άσκηση ποινικής δίωξης σε βαθμό πλημμελήματος και όχι κακουργήματος σε βάρος τεσσάρων στελεχών-εκπροσώπων ιδιωτικών εταιρειών που ενεπλάκησαν με το κακόβουλο λογισμικό, οι οποίοι διενεργούσαν παράνομες παρακολουθήσεις υψηλά ιστάμενων προσώπων ιδία πρωτοβουλία (ήτοι χωρίς να εκτελούν εντολές «άλλων») και για ίδιον όφελος (Παπαδόπουλος, 08/2024· Μάνδρου, 07/2024· Μάνδρου, 08/2024). Άξιο μνείας δε σε αυτό το σημείο είναι, ότι κρίθηκε αναγκαίο να οδηγηθεί η κατηγορία της παραβίασης του απορρήτου τηλεφωνικής επικοινωνίας στο ακροατήριο προκειμένου να ελεγχθεί το βάσιμο της κατηγορίας λόγω της ύπαρξης «επαρκών ενδείξεων» οι οποίες θεμελιώνονται στην εισαγγελική διαπίστωση ότι οι κατηγορούμενες εταιρίες έχουν εμπλακεί σε ανάλογες πράξεις και σε άλλες χώρες πλέον της Ελλάδας.

Όλα τα γεγονότα που παρουσιάστηκαν στην υπόθεση των υποκλοπών σε συνδυασμό με την έως τώρα δικονομική έκβαση της υπόθεσης ήδη από το πρωταρχικό στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, αναδεικνύουν, φαινόμενα επιλεκτικότητας μέσω πρακτικών συγκάλυψης της μεροληψίας, της διαπλοκής, της συμβίωσης της νομιμότητας με την παρανομία, της συσκότισης και των γκρίζων ζωνών. Επομένως καταλήγουμε ότι η εν λόγω υπόθεση συνιστά ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που η ανάλυσή του τεκμηριώνει την επιλεκτική εφαρμογή της διακηρυχθείσας αρχής της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου.

3. Καταληκτικές παρατηρήσεις – Συμπεράσματα

Με βάση όσα αναλύθηκαν προηγουμένως διαπιστώθηκε σε σχέση με τα εγκλήματα των ισχυρών, ότι η ποινική επιλεκτικότητα και μεροληψία που συνδέονται με την αποκάλυψη εγκλημάτων εξουσίας, εκδηλώνονται - εκφράζονται από το σύνολο των επίσημων φορέων του ποινικοκατασταλτικού μηχανισμού.

Μέσα λοιπόν από την ποινική επιλεκτικότητα που εκδηλώνεται όπως περιγράφηκε προηγουμένως, αφενός κατά τη θέσπιση των κανόνων του ποινικού δικαίου και αφετέρου, κατά την εφαρμογή τους, παραβιάζεται προκλητικά η αρχή της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου και η δίκαιη μεταχείριση, και τούτο επειδή εκδηλώνεται μια ξεκάθαρη ανοχή από τις αρμόδιες αρχές, με συγκάλυψη και ατιμωρησία των παραβιάσεων του νόμου από «ισχυρούς» δράστες και δημιουργείται

μία πραγματικότητα ανισότητας αλλά και ανεπαρκούς και πλημμελώς εφαρμοζόμενου νομικού πλαισίου.

Η μελέτη υποθέσεων από την ελληνική πραγματικότητα που περιγράφηκαν στις προηγούμενες σελίδες επισφραγίζει και τεκμηριώνει αυτό το οξύμωρο σχήμα της επιλεκτικής εφαρμογής της διακηρυχθείσας αρχής της ισότητας, όταν ο ποινικοκατασταλτικός μηχανισμός καλείται να επιληφθεί σε εγκλήματα με ισχυρούς δράστες. Με βάση το σύνολο των υποθέσεων που αναλύσαμε οδηγούμαστε στην εκτίμηση ότι η αρχή της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου, δεν είναι παρά μια έννοια προσχηματική όταν η εκάστοτε υπό μελέτη υπόθεση αφορά την εγκληματικότητα των ισχυρών.

Δεν θα μπορούσαμε όμως στην παρούσα μελέτη να μην αναδείξουμε καταληκτικά και την «υπαιτιότητα» του Ποινικού Δικαίου στην προβληματική αυτή αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ισχυρών και στην αδυναμία του να μειώσει την προκαλούμενη από τα εγκλήματα των ισχυρών κοινωνική βλάβη, αφού προσεγγίζει τα εγκλήματα ατομοκεντρικά, αντιφατικά και επιλεκτικά πάντα αγνοώντας τον συστημικό και δομικό χαρακτήρα των παραβιάσεων, με αποτέλεσμα να «εξαφανίζονται»-«εξαυλώνονται» κάποια συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως οι βλαπτικές συμπεριφορές των ισχυρών, και να αναδεικνύονται μόνο κάποια άλλα, όπως αυτά των «φτωχοδιαβόλων». Ποια είναι όμως αλήθεια η αιτία αυτής της διαπιστούμενης αδυναμίας του Ποινικού Δικαίου να «ξεπεράσει» αυτή την επιλεκτική αντιμετώπιση-μεταχείριση απέναντι σε ισχυρούς δράστες; Όπως εύστοχα επισημαίνει ο Α. Χουλιάρης, η εγκληματοποίηση ως διαδικασία που προηγείται χρονικά της εγκληματικής συμπεριφοράς, προσδιορίζοντας αυτήν: α) έχει λειτουργική εξάρτηση από τις αναπτυσσόμενες στην κοινωνική αρένα συγκρούσεις και την δυναμική αυτών και β) συνιστά διαδικασία με αμιγώς πολιτικό χαρακτήρα. Επομένως, το εγκληματικό φαινόμενο συνιστά ζήτημα πολιτικό αφού αποτελεί ειδική έκφανση της κοινωνικής σύγκρουσης, η οποία επιλύεται μέσα από τη χρήση του Ποινικού Δικαίου ως εργαλείου στα χέρια των κυρίαρχων ομάδων (βλ. Vold σε Βιδάλη και Κουλούρης, 2024: 244-245· βλ. Vold σε Βιδάλη, 2022:172, 173· Χουλιάρης, 2012: 882).

Συνεπώς η πρόταξη προτάσεων-λύσεων για την προβληματική της επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος στα εγκλήματα των ισχυρών δεν πρέπει να αναλώνεται σε μεμονωμένες προτάσεις, όπως η αλλαγή του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, αλλά μέσω της ανάλυσης του κοινωνικοοικονομικού πλαισίου εντός του οποίου συντελείται τόσο το έγκλημα, όσο και οι επιλεκτικές διαδικασίες, να επιδιωχθούν ευρύτερες αλλαγές που θα στοχεύουν στις πολιτικές και κοινωνικές δομές που δημιουργούν την επιλεκτικότητα.

Η τήρηση της αρχής της ισότητας όλων ενώπιον του νόμου είναι ξεκάθαρα το ζητούμενο. Όμως, σε μια παγκοσμιοποιημένη καπιταλιστική κοινωνία όπου α) όλα στρέφονται γύρω από την επίτευξη κέρδους, πολιτικής εξουσίας και επιρροής, β) η θέσπιση και η εφαρμογή των κανόνων γίνεται επιλεκτικά σε βάρος των αδύναμων και προς όφελος των ισχυρών, γ) η εξουσιαστική παράμετρος είναι καίριας σημασίας ήδη από το στάδιο της εγκληματοποίησης μέχρι και αυτό της απονομής δικαιοσύνης, δ) οι ανισότητες έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο και διέπουν όλες τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές σχέσεις και ε) ο ποινικός νόμος εργαλειοποιείται από τις κυρίαρχες

ομάδες, δύσκολα μπορεί κανείς να αμφισβητήσει ότι το «κυνήγι» και η επίτευξη της ισότητας δεν είναι παρά ένα κυνήγι μιας «Μεγάλης Χίμαιρας», μια ουτοπία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αλοσκόφης Ο., (2019). «Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ:87-110). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Βασιλαντωνοπούλου Β., (2014). *Λευκά κολλάρα & Οικονομικό Έγκλημα, Δίκαιο και Οικονομία*. Αθήνα: Σάκκουλας
- Βιδάλη Σ., (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία* (2η Έκδοση). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη Σ., (2017). *Πέρα από τα Όρια*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαραλάμπους Χ., (2019). «Προλογικό σημείωμα». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, Οικονομικό και Οργανωμένο Έγκλημα* (σ:9-11). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., (2024). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά & Ποινικό Φαινόμενο* (2η Έκδοση). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Cohen S., (2021). «Καταστάσεις άρνησης. Μαθαίνοντας για τις θηριωδίες και τον πονο». Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Γασπαρινάτου Μ., (2019). «Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ: 157-184). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Γεωργούλας Στρ., (2019). «Από το έγκλημα του λευκού κολλάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ:41-62). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Γεωργούλας Στρ., (2020). *Ζητήματα Ιστορικής και Συγκριτικής Κριτικής Εγκληματολογία*. Αθήνα: ΚΨΜ.
- Δασκαλάκης Η., (1985). *Η εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*. Αθήνα: Σάκκουλα:
- Ζαραφώνιτου Χ., (2004). *Εμπειρική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καρύδης Β., (2010). *Όψεις Κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα, Ηθικοί πανικοί, Ποινική Δικαιοσύνη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Κασάπογλου Α., (2016). «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του λευκού κολλάρου: Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα». Σε Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και*

Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης - Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη (σ: 2551-2586). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

- Κασάπογλου Α., (2018). «Κοινωνική ιεραρχία και φυλακή: η περίπτωση των κρατουμένων του λευκού κολάρου». Σε Αρτινοπούλου, Β., Βιδάλη, Σ., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ό., Κουλούρης, Ν. Κ. και Παπανικολάου, Γ. (επιμ.). *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose Side Are We On?"*. Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου (σ: 687-705). Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ.
- Κοσμάτος Κ., Λαμπάκης Χ., (2019). «Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ: 185-212). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κουλούρης Ν., (2019). «Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος», στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, (σ: 15-40). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κουράκης Ν., (2017). «Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες». Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Παπαδαμάκης Α., (2019). *Ποινική Δικονομία Θεωρία-Πράξη-Νομολογία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Σάμιος Θ., (2019). *Ποινικός Κώδικας*, Αθήνα: Π.Ν Σάκκουλας.
- Σορβατζιώτη Δ., (2011). *Η «φτώχεια» της δικαιοσύνης: Μια έρευνα που καταδεικνύει ότι η ποινική δικαιοσύνη και το σύστημα της δεν είναι ακριβοδίκαια σε όλες τις κοινωνικές τάξεις*: Αθήνα: ΚΨΜ.
- Σταμούλη Ε., (2019). «Οργανωμένο Έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στη Ελλάδα». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ: 213-238). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Συκιώτου Α., (2016). «Παγκοσμιοποίηση και Αντεγκληματική πολιτική». Σε Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.). *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης - Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (σ: 182-214). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Τζαννετάκη, Τ. (2018), “Θεωρία «Σπασμένων Παραθύρων» και πολιτική Μηδενικής Ανοχής” στο Σπινέλλη, Κ., Κουράκης, Ν., Κρανιδιώτη Μ., (επιμ.), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, (σ: 639,640). Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Τσίγκανου Ι., (2016). « Αντεγκληματική πολιτική και τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης». Σε Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης - Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (σ: 214-234). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

- Foucault, M. (1976). «Επιτήρηση και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής» (Κ. Χατζηδημητρίου & Ι. Ράλλη, Μεταφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Ράππα. (Πρωτότυπη έκδοση 1975: Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Gallimard.)
- Χουλιάρας Α., (2019). «Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική». Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. και Παπαχαραλάμπους Χ. (επιμ.). *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ: 63-86). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Χουλιάρας Α., (2012). «Η λειτουργία του ποινικού δικαίου υπό την έποψη της Συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα, (“Conflict Criminology”)». Στο Ι. Στράγγας, Α. Χάνος, Χ. Παπαχαραλάμπους και Χ. Τσούκα (επιμ.). *Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο* (σ: 849-900). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Ξενόγλωσση

- Coyle A., Fair H., (2018). “A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff” (3rd edition). London, UK: Institute for Criminal Policy Research Birkbeck, University of London.
- Chambliss W., (1975). “Toward a political economy of crime”. *Theory and Society*, 2, (pp.149-170). Springer.
- Chambliss W., (2004). “On the symbiosis between law and criminal behavior”, *Criminology*, Volume 42, Issue 2, (pp. 241-252).
- Michalowski R. and Kramer R., (2007). “State-Corporate Crime and Criminological Inquiry”. In Pontell, H.N., Geis, G. (eds) *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, (pp. 200-219). Boston, MA: Springer.
- Vegh Weis V., (2017). “Marxism and Criminology: A History of Criminal Selectivity by Valeria Vegh Weis”. Leiden, Boston: Brill.

Ελληνικές ηλεκτρονικές πηγές – Αρθρογραφία

- Αλοσκόφης Ο., (2021). «Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis». *Crime Diary*, Τεύχος 15, Μάρτιος 2021, διαθέσιμο στο: <[Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis – Crime Times](#)>.
- Βασιλαντωνοπούλου Β., (2012). «Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά», Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής, Διδακτορική διατριβή, Εθνικό αρχείο διδακτορικών διατριβών, διαθέσιμο στο: <[Διατριβή: Το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά - Κωδικός: 31664 \(ekt.gr\)](#)>.

- Βιδάλη Σ., (2008α), Το Βήμα, 24.11.2008, 22:52, «Η μαγική συνταγή της πολιτικής ανομίας», διαθέσιμο στο: <[Η «μαγική συνταγή» της πολιτικής ανομίας - ΤΟ ΒΗΜΑ \(tovima.gr\)](#)>.
- Βιδάλη Σ., (2008β), Το Βήμα, 24.11.2008, 23:52, Γνώμες: «Η Ελληνική Μαφία», διαθέσιμο στο: <[Η ελληνική μαφία - ΤΟ ΒΗΜΑ \(tovima.gr\)](#)>.
- Βουλή των Ελλήνων, (2010). «Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής για την πλήρη διερεύνηση της υπόθεσης των ομολόγων», (ΙΓ΄ Περίοδος, Β΄ Σύνοδος, Αθήνα, 2010) προσβάσιμο στο: <[porisma omologa.pdf \(hellenicparliament.gr\)](#)>.
- Δασκαλάκης Η., (1988). «Η εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης». The Greek Review of Social Research, (Ειδικό Τεύχος: 68, Α: Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, Μάρτιος 1988), (σ:48-55), προσβάσιμο στο: <<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/7417/7140>>.
- Δασκαλάκης Η., (1988). «Οι επιστημονικές τάσεις έναντι του προβλήματος της φυλακής», The Greek Review of Social Research, (Ειδικό Τεύχος: 68, Α: Αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, Μάρτιος 1988), (σ:38-47), διαθέσιμο στο: <DOI: <https://doi.org/10.12681/grsr.842>>.
- Δήμα Μαρία, (2018). ΕΦΣΥΝ, 12.09.2018, 06:00, «Αθώωθηκαν έντεκα για το σκάνδαλο με τα δομημένα ομόλογα», διαθέσιμο στο: <[Αθώωθηκαν έντεκα για το σκάνδαλο με τα δομημένα ομόλογα | ΕΦΣΥΝ \(efsyn.gr\)](#)>.
- Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικές Επετηρίδες της ΕΛ.ΑΣ, 10.05.2016, Δελτίο Τύπου: Στατιστικά στοιχεία – Απολογισμός συνολικής δραστηριότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2015, διαθέσιμο στο: <10-05-2016: Στατιστικά στοιχεία – απολογισμός συνολικής δραστηριότητας της Ελληνικής Αστυνομίας για το έτος 2015 | Ελληνική Αστυνομία>.
- Ελληνική Αστυνομία, (Ε.Ο.Ε.Ε), Ετήσια Έκθεση Ο.Ε. έτος 2016, διαθέσιμο στο: <[07112017ethsiaekthesi2016.pdf\(astynomia.gr\)](#)>.
- Ελληνική Αστυνομία, (Ε.Ο.Ε.Ε), Ετήσιες Εκθέσεις Ο.Ε., έτη 2019, 2018, 2017, διαθέσιμες στα: <[2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf\(astynomia.gr\)](#)>, <[2018ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf\(astynomia.gr\)](#)>, <[2017ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf\(astynomia.gr\)](#)>.
- Ένωση για την προάσπιση των κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΠΚΟΔΙ), 24.04.2024, «Η έννοια των αποθεματικών. Τα αποθεματικά των ασφαλιστικών Οργανισμών 1950-2010». Ιστορική αποτίμηση και ρόλος των αποθεματικών στο Ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα, διαθέσιμο στο: <[epkodi.gr - Η έννοια των αποθεματικών. Τα αποθεματικά των ασφαλιστικών οργανισμών 1950-2010](#)>.
- Ένωση Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Αθηνών (Ε.Σ.Η.Ε.Α), «Οι δημοσιογραφικές Ενώσεις για τις δηλώσεις του Εισαγγελέα κ. Ι. Ντογιάκου», διαθέσιμο στο: <<https://www.esiea.gr/oi-dimosiografikes-enoseis-gia-tis-di/>>.

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2023). A9-0189/2023, 22.05.2023, ΕΚΘΕΣΗ της Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη διερεύνηση εικαζόμενων παραβάσεων και περιστατικών κακοδιοίκησης κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της Ένωσης σε σχέση με τη χρήση του λογισμικού Pegasus και αντίστοιχου κατασκοπευτικού λογισμικού παρακολούθησης (2022/2077(INI))., διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0189_EL.pdf.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2022). Κοινοβουλευτική Ερώτηση P-003807/2022, «Ερώτηση προτεραιότητας με αίτημα γραπτής απάντησης P-003807/2022 προς την Επιτροπή, Άρθρο 138 του Κανονισμού, Στέλιος Κούλογλου (The Left)», διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2022-003807_EL.html.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2023). P9_TA(2023)0244, Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιουνίου 2023 προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή μετά τη διερεύνηση εικαζόμενων παραβάσεων και κακής διοίκησης κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης σε σχέση με τη χρήση του Pegasus και ισοδύναμου λογισμικού κατασκοπείας παρακολούθησης, διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0244_EN.html.
- Εφημερίδα Καθημερινή, (2012). Newsroom, χ.ο., 06.10.2012, 08:00, «Οι ζημίες στα Ταμεία από τα δομημένα και το «κούρεμα»», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/563665459/xekinise-i-diki-gia-ti-greek-mafia-ta-archigika-meli-echoyn-katafygei-sto-ntoympai/>.
- Εφημερίδα Καθημερινή, (2025). Newsroom, χ.ο., 16.06.2025, 22:44, «Ξεκίνησε η δίκη για τη Greek Mafia: Τα αρχηγικά μέλη έχουν καταφύγει στο Ντουμπάι», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/563665459/xekinise-i-diki-gia-ti-greek-mafia-ta-archigika-meli-echoyn-katafygei-sto-ntoympai/>.
- Εφημερίδα των Συντακτών, (2023). Efsyn.gr, 31.01.2023, 15:56, «Αθώοι οι κατηγορούμενοι στην μία δίκη για την Greek Mafia», διαθέσιμο στο: <https://www.efsyn.gr/563665459/xekinise-i-diki-gia-ti-greek-mafia-ta-archigika-meli-echoyn-katafygei-sto-ntoympai/>.
- Κουκουτσάκη Α., (2014). «Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων», διαθέσιμο στο: [crimevssocialcontrol: Κοινωνικός έλεγχος: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις των τιμωρητικών συστημάτων \[πανεπιστημιακές σημειώσεις\]](https://www.efsyn.gr/563665459/xekinise-i-diki-gia-ti-greek-mafia-ta-archigika-meli-echoyn-katafygei-sto-ntoympai/).
- Κουκουτσάκη Α., (2013). «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος», στο Crime vs Social Control blogspot.gr, διαθέσιμο στο: https://crimevssocialcontrol.blogspot.com/2013/05/blog-post_3331.html.
- Κρουστάλλη Δήμητρα., (2024). Το Βήμα, 5.4.2024, 16:50, «Υποκλοπές: Τι σημαίνει η απόφαση του ΣτΕ», διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2024/04/05/politics/ti-simainei-i-apofasi-tou-ste-gia-tis-ypoklopes/>.

- Λαμπρόπουλος Βασίλης, (2022). Reader.gr, 09.10.2022,10:09, «Τα 7 «συμβόλαια θανάτου» και οι ανεξιχνίαστες υποθέσεις που ερευνά η ΕΛΑ:», διαθέσιμο στο: <https://www.reader.gr/ellada/429245_lampropoylos-ta-7-symbolaia-thanatoy-kai-oi-anexihniastes-ypotheseis-poy-ereyna-i>.
- Λαμπρόπουλος Βασίλης, (2023). Το Βήμα, 05.02.2023, 22:30, «Υποκλοπές: Πλοκάμια της «μαφίας» και μέσα την ΕΥΠ», διαθέσιμο στο: <[Υποκλοπές: Πλοκάμια της «μαφίας» και μέσα στην ΕΥΠ - ΤΟ ΒΗΜΑ \(tovima.gr\)](https://www.tovima.gr/ypoklopes-plokamia-tis-mafias-kai-mesa-stin-eypi-to-bhma)>.
- Λεοντόπουλος Ν., Χονδρόγιαννος Θ., (2022). Reporters United.gr, 03.06.2022, Reporters United, “The Great Nephew and Big Brother”, διαθέσιμο στο: <[Ο Μεγάλος Ανιψιός κι ο Μεγάλος Αδερφός - R•U \(reportersunited.gr\)](https://www.reportersunited.gr/omegalos-anipsios-ki-o-megalos-aderfos-r-u)>.
- Μάνδρου Ι., (2024). Η Καθημερινή, 30.07.2024, 11:34, «Πόρισμα Αρείου Πάγου για παρακολουθήσεις: Στο αρχείο η υπόθεση ως προς την ΕΥΠ», διαθέσιμο στο: <<https://www.kathimerini.gr/society/563150821/porisma-areioy-pagoy-gia-parakoloythiseis-sto-archeio-i-ypothesi-os-pros-tin-eypi/>>.
- Μάνδρου Ι., (2024). Η Καθημερινή, 01.08.2024, 20:00, «Το εισαγγελικό πόρισμα για τις υποκλοπές», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/563155030/parakoloythiseis-to-eisaggeliko-porisma-gia-tis-ypoklopes/?utm_source=internal&utm_medium=recommendations&utm_campaign=recommendations_authors>.
- Παλαιού Β., (2023). Parapolitika.gr, 08.02.2023, 21:00, «Greek Mafia»: Η απαλλαγή, τα κακούργηματα, η δικογραφία και οι απομαγνητοφωνήσεις - Το κομβικό σημείο στην εξέλιξη της δίκης», διαθέσιμο στο: <<https://www.parapolitika.gr/ellada/article/1250075/greek-mafia-h-apallagi-ta-kourgata-i-dikografia-kai-oi-apoagnitofoniseis-to-koviko-sieio-stin-exelixa-tis-dikis/>>.
- Παπαδόπουλος Β., (2024). Νομική Βιβλιοθήκη Daily, 05.08.2024, «Υποκλοπές: Το νομικό και λογικό άλμα στην ανακοίνωση της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου», διαθέσιμο στο:<<https://daily.nb.org/arthrografia/ypoklopes-to-nomiko-kai-logiko-alma-stin-anakoinosi-tis-eisangelias-tou-areiou-pagou/>>.
- Παπαδοπούλου Ε., Efsyn.gr, 21.10.2024, 14:13, « Στο σκαμνί 8 για κακούργηματα της Greek Mafia», διαθέσιμο στο:<https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/450569_sto-skamni-8-gia-kakoyrgimata-tis-greek-mafia>.
- Πολυχρονιάδης Μπάμπης, (2022). Reporters United, 28.09.2022, «Κίνδυνος να καταρρεύσει στο Εφετείο η δίκη της Greek Mafia», διαθέσιμο στο: <[Κίνδυνος να καταρρεύσει στο Εφετείο η δίκη της Greek Mafia - R•U \(reportersunited.gr\)](https://www.reportersunited.gr/kinدونος-na-katarrusei-sto-efeteio-η-dikη-tis-greek-mafia-r-u)>.
- Πόπωτας Δημήτρης και Καλύβα Άρια, (2020). Πρώτο Θέμα, 23.06.2020, 06:30, «Η αλήθεια για την έρευνα της ΕΥΠ για διαφθορά στην Αστυνομία», διαθέσιμο στο: <[Η αλήθεια για την έρευνα της ΕΥΠ για διαφθορά στην αστυνομία \(protothema.gr\)](https://www.protothema.gr/ali-theia-gia-tin-ereyna-tis-eypi-gia-diafthora-stin-astynomia)>.

- Σουλιώτης Γιάννης, (2018). Καθημερινή, 2.7.2018, «Πόλεμος για την ηγεμονία στην νύχτα», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/investigations/972454/polemos-gia-tin-igemonia-sti-nychta/>.
- Σουλιώτης Γιάννης, (2022). Καθημερινή, 5.9.2022, «Παρακολουθήσεις: οι έξι απόρρητες συμβάσεις τις KRIKEL», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/politics/562025536/parakolythiseis-oi-exi-aporrites-symvaseis-tis-krikel/>.
- Σουλιώτης Γιάννης, (2021). Καθημερινή, 10.04.2021, 07:50, «Δολοφονία Καραϊβάζ: Συμβόλαιο θανάτου βλέπει η ΕΛ.Α.», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/561325492/dolofonia-karaivaz-symvolaio-thanatoy-vlepei-i-el-as/>.
- Σουλιώτης Γιάννης, (2021). Καθημερινή, 02.06.2021, 08:07, «Η έρευνα για την διαφθορά στην ΕΛ.Α: και οι τέσσερις δολοφονίες», διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/ereyna-gia-tin-diafthora-stin-el-a-kai-oi-tesseres-dolofonies> | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (kathimerini.gr).
- Στάθης Παναγιώτης, (2017). Capital.gr, 11.10.2017, 15:55, «Αθώοι όλοι για το δομημένο ομόλογο του ΤΣΠΕΑΘ και του ΤΕΑΥΦΕ», διαθέσιμο στο: <https://www.capital.gr/epikairoτητα/3246534/athooi-oloi-gia-to-domimeno-omologo-tou-tspeath-kai-tou-teaufe/>.
- Στάθης Παναγιώτης, (2017). Capital.gr, 14.09.2017, 09:14, «Ήταν κάποτε ένα "σκάνδαλο" που το έλεγαν δομημένο ομόλογο», διαθέσιμο στο: <https://www.capital.gr/epikairoτητα/3239619/itan-kapote-ena-skandalo-pou-to-elegan-domimeno-omologo/>.
- Στυλιανίδου Χριστιάννα, (2021). Govwatch, «Η κατάργηση της δυνατότητας ενημέρωσης του πολίτη για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών του», διαθέσιμο στο: <https://govwatch.gr/finds/i-katargisi-tis-dynatotitas-enimerosis-toy-politi-gia-tin-arsis-toy-aporrity-ton-epikoinonion-toy/>.
- Τέλλογλου Τάσος, Τριανταφύλλου Ελίζα, (2022). Inside Story, 14.09.2022, «Οι αόρατοι ιδιώτες του Predatorgate», διαθέσιμο στο: <https://www.insidestory.gr/article/oi-aoratoi-idiotes-tou-predatorgate> | inside story.
- Τέλλογλου Τάσος, Τριανταφύλλου Ελίζα, (2022). Inside Story, 11.04.2022, «Ποιος παρακολουθούσε το κινητό του δημοσιογράφου Θανάση Κουκάκη;», διαθέσιμο στο: <https://www.insidestory.gr/article/poios-parakolythoyse-kinito-toy-dimosiografoy-thanasi-koykaki?token=KVZ0J67X95>.
- Τζιοβάρas Γρηγόρης, (2010). Το Βήμα, «Εκθέσεις-βόμβες Ζορμπά για τα ομόλογα», διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2010/04/22/ekthesis-voμβes-zormpa-gia-ta-omologa/> - ΤΟ ΒΗΜΑ (tovima.gr).
- Το Βήμα, (2022), Κοινωνία, Newsroom, 20.12.2022, 18:47, «Ντογιάκος: «Η δημοσίευση είναι η ψυχή της Δικαιοσύνης» – Αιχμηρή απάντηση των

δημοσιογράφων στα όσα είπε ο εισαγγελικός λειτουργός», διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2022/12/20/society/ntogiakos-i-dimosieysi-einai-i-psyxi-tis-dikaiosynis-aixmiri-apantisi-ton-dimosiografon-sta-osa-eipe-o-eisaggelikos-leitourgos/> >.

Τσώλη Μαρία, (2010). Το Βήμα, «Η δομημένη απάτη με τα ομόλογα των Ταμείων», διαθέσιμο στο: <[Η δομημένη απάτη με τα ομόλογα των Ταμείων - ΤΟ ΒΗΜΑ \(tovima.gr\)](https://www.tovima.gr)>.

Χουλιάρας Α., (2021). «Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα», The art of Crime, μελέτες, Νοέμβριος 2021, διαθέσιμο στο: <[Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα – The Art of Crime](#)>.

Banking News, x.o., (2018). «Αθώοι όσοι ενεπλάκησαν στα δομημένα ομόλογα - Τελεσίδικη απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου», διαθέσιμο στο: <https://www.bankingnews.gr/rss/item/383181>.

Dikastiko.gr, (2018). Ακροατήριο, Newsroom, 11.09.2018, 14:37, «Το εφετείο “εξαφάνισε” το σκάνδαλο των δομημένων ομολόγων (σαν να μην υπήρξε ποτέ!)», διαθέσιμο στο: <https://www.dikastiko.gr/akroathrio/%CE%84%CE%BF-%CE%B5%CF%86%CE%B5%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CE%B5%CE%BE%CE%B1%CF%86%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%83%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BF-%CF%84%CF%89%CE%BD/>.

EPPO, European Public Prosecutor’s Office, The Independent Public Prosecution Office of the EU, διαθέσιμο στο: <https://www.eppo.europa.eu/en>.

EUROPOL, EU SOCTA 2021, (2021). Serious and Organised Crime Threat Assessment, “A Corrupting Influence: The infiltration and Undermining of Europe’s Economy and society by Organised Crime”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, διαθέσιμο στο: <[socta2021_1.pdf \(europa.eu\)](#)>.

Ξενόγλωσσες ηλεκτρονικές πηγές – Αρθρογραφία

Mackenzie S. and Green P., (2008). “PERFORMATIVE REGULATION, A Case Study in How Powerful People Avoid Criminal Labels”, British Journal of Criminology, 48, (pp.138-153), διαθέσιμο στο: <<https://traffickingculture.org/app/uploads/2012/07/perf-reg-BJC.pdf>>.

Mears D., (2006). “Evaluating the Effectiveness of Supermax Prisons”, Urban Institute, Justice Policy Center, διαθέσιμο στο: <[Evaluating the Effectiveness of Supermax Prisons](#)>.

Weis V., (2017). “Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued by Class & Race Bias”, DePaul Journal for Social Justice, 10 DePaul J. for Soc. Just., διαθέσιμο στο: <<https://via.library.depaul.edu/jsj/vol10/iss2/4>>.

- Ruggiero, V., (2015). The legacy of abolitionism [L'héritage abolitionniste]. Champ pénal/ Penal field, Vol XII, doi.org, διαθέσιμο στο: <<https://journals.openedition.org/champpenal/9080>>.
- Shalev S. and Edgar K., (2015). "Deep Custody: Segregation Units and Close Supervision Centers in England and Wales", Prison Reform Trust, London, διαθέσιμο στο: <[Deep Custody \(prisonreformtrust.org.uk\)](https://www.prisonreformtrust.org.uk/Deep-Custody)>.
- Stadler W., Benson M., Cullen F., (2012). "Revisiting the special sensitivity hypothesis: The prison Experience of white-collar inmates", Justice Quarterly, (pp.1090-1114), διαθέσιμο στο: <<http://dx.doi.org/10.1080/07418825.2011.649296>>.
- Sutherland E., (1945). "Is "White collar crime" Crime?", American Sociological Review. Vol 10, No2, 1944 Annual Meeting Papers, April 1945, (pp.132-139), διαθέσιμο στο: <[Is "White Collar Crime" Crime? \(jstor.org\)](https://www.jstor.org/stable/2086833)>.
- Gottschalk P., (2021). "From Crime Convenience to Punishment Inconvenience: The Case of Detected White-Collar Offenders, Deviant Behavior, Vol 42, No.8, (pp. 1021-1031), διαθέσιμο στο: <DOI: [10.1080/01639625.2020.1717840](https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1717840)>, <https://www.researchgate.net/publication/338680028_From_Crime_Convenience_to_Punishment_Inconvenience_The_Case_of_Detected_White-Collar_Offenders>.

Νομοθεσία

- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016). Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων), άρθρα 4 και 9, διαθέσιμο στο: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>>.
- Επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2021). Κανονισμός (ΕΕ) 2021/821, 20.05.2021, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Μαΐου 2021, *Θέσπιση ενωσιακού συστήματος ελέγχου των εξαγωγών, της μεσιτείας, της τεχνικής βοήθειας, της διαμετακόμισης και της μεταφοράς ειδών διπλής χρήσης (αναδιατύπωση)*, διαθέσιμο στο: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0821>>.
- N.4790/2022, ΦΕΚ Α' 48/31-03-2021, Κατεπείγουσες ρυθμίσεις για την προστασία της δημόσιας υγείας από τις συνεχιζόμενες συνέπειες της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19, την ανάπτυξη, την κοινωνική προστασία και την επαναλειτουργία των δικαστηρίων και άλλα ζητήματα.